БУНА СРБА ХРИШЋАНА У БОСНИ 1834. ГОД.

Драгослав Страњаковић

Са опадањем турске моћи у почетку XIX века, у Босни је почела расти и ширити се моћ муслиманског домаћег племства, које је веома често изазивало нереде. Султан Махмуд II (1808—1839) да би срушио моћ босанских великаша, слао је у Босну за везире људе строге и енергичне, као Целаледина 1820, Мустафа-пашу 1825. Кад су у јуну 1826 у Цариграду укинути јаничари, плане у Босни устанак. Нов везир Абдурахман-паша успео је да на неки начин угуши устанак у Босни, али је већ 1828 морао и сам да бежи из Сарајева. Као заменика Абдурахману паши, Порта пошаље у Босну за везира Али-Намик-пашу, који је био веома попустљив човек, и за чије су се владе великаши босански поново осилили. 1831 босански се великаши успротиве увођењу реформа у Босни и дигну устанак против Порте, изабравши себи за вођу Хусеин-капетана Градашчевића „Змаја од Босне", који узме у Босни сву власт у своје руке. У исто доба када је султанова војска имала да се бори противу незадовољника у Босни, имала је, на другој страни, да се бори против скадарског валије Мустафа-паше Бушатлије (Шкодри паше) с ким су босански незадовољници били у вези, као и против свога наместника у Египту, Мехмед-Алијом. Султанова војска под заповедништвом великог везира Махмуд Решид-паше, разби Мустафа пашину војску код Прилепа 3-V-1831, пре но што је босанска војска побуњеника била стигла у помоћ Мустафа-паши, ради чега се он повуче и затвори у Скадар. Међутим, војска султанова буде потучена од босанских бунтовника на Косову код

Липљана 28-VII-1831.[1]) Одмах после битке — пораза султанове војске — велики везир, мислећи да је сада много погодније склопити мир са босанским бунтовницима, него даље водити рат, и на тај начин изазвати још веће нереде, склопи га под следећим условима: да се у Босни неће реформе уводити; да се Хусеин-капетан именује за везира босанског и да ће у будуће за везире босанске бити постављани само домородци.[2])

Успех босанских великаша био је кратког века. Пошто је Порта придобила Мустафа-пашу скадарског, амнестијом на предају, у новембру 1831,[3]) одмах припреми војску и посла је под заповедништвом новог босанског везира Махмуд Хамди-паше, да угуши сваки отпор босанских бунтовника и да уведе реформе султанове у Босни. Махмуд Хамди-паша продре са својом војском, после неколико окршаја, близу Сарајева, и крајем маја 1832, подпомогнут војском Али-аге Ризванбеговића из Херцеговине, потуче Хусеин-капетана на Палама код Сарајева, који је морао у јуну месецу исте године побећи у Аустрију.[4]) На овај начин великаши босански понова су доведени у покорност султану. Мир који је дошао, после пораза Хусеин-капетана, није био дуга века. Док је цела султанова војска била у Босни дотле су се и великаши покоравали наредбама Махмуд Хамди-паше, али, чим је ова отишла, великаши почну поново дизати главу. Кад је Махмуд-паша покушао да уведе измене султанове у Босни, наиђе на велики отпор код босанских великаша, који се стану бунити; убиства, грабежи и насиља сваке врсте наново започну чинити према хришћанском народу.[5])

---

[1]) Гргур Јакшић, *Европа и Васкрс Србије*, Београд 1927, 381—82; Васиљ Поповић, *Источно Питање*, Београд 1928, 115.

[2]) Васиљ Поповић, *Источно Питање* 115.

[3]) Ibid.

[4]) Г. Јакшић, *Европа и Васкрс Србије* 338; В. Поповић, *Источно Питање* 115.

[5]) *Новине Србске* 7-VII-1824. У овом броју новина налази се један опширан чланак о буни у Босни 1834. Чланак је, како се каже у Новинама Србским, писан у Београду 15-VI-1834 и послан у неке шлеске новине, одакле је био прештампан у пруске државне новине бр. 180, а из пруских новина је, исти чла-

Насиља муслиманских босанских великаша према хришћанском народу сваким даном су била све тежа и тежа, нарочито у нахијама: бањалучкој, бијељинској и тузланској, да су поједини кметови, свештеници и виђенији људи морали да беже из Босне у Србију. 17/29-VII-1833 пребегло је у Шабац неколико кметова из нахије бијељинске, који нису могли више подносити насиља Али-пашина што их је почео чинити чим је дошао у Бијељину. Према њиховом казивању велики се је део хришћанског народа разбегао на све стране од зулума Али пашина. „Али-паша је себи за буљубашу узео једног Турчина, који је пре убио једног човека на Умци, и шаље га са момцима по селима те хватају кметове и главне људе, које је пре везир и муселим царски призивао. Он их глоби, апси и цени онолико колико људи нису у стању да плате. Уђе међу њих с пушкама и потеже сабљу да сече, но још никога није убио".[1]) Два дана после доласка, напред поменутих кметова, дошао је у Шабац и поп Миле Витковић из села Каразоваца нахије бањалучке са још пет виђенијих људи, са намером, да иду кнезу Милошу, и траже савет шта да раде и како да се бране од турског зулума. Босански великаши били су истерали све царске људе и почели да поступају с хришћанима на најсвирепији начин. Они су им свима претили, а нарочито свештеницима и кметовима „да ће их све кад затворе, бирати као рибу из рибњака, и да ће их све по 7 на један колац натакивати, а низашта друго, него да су Срби криви што су царски људи међу њих дошли, и то да нису Турци него Москови, кажу, кад су дошли, да су све Србљи са царским људима споразумевали се зато сада оћемо да вам ми судимо".[2]) Заједно са попом Милом Витковићем и кметовима пребегао је из бањалучке нахије у Аустри-

---

нак, преведен са немачког на српски и штампан у Новинама Србским.

[1]) Државна Архива у Београду: *Акта Кнежевске канцеларије из Шабачке Нахије* (*К. К. Ш. Н.*) 17-VII-1833. Сви датуми који се налазе на актима у Државној Архиви остављени су као што су и били т. ј. по старом.

[2]) *К. К. Ш. Н.* 19-VII-1833.

ју и поп Павле Тртковић из села Церовљана, одакле су поп Миле и кметови дошли у Србију код Шапца а поп Павле отишао право у Београд[1]). По доласку у Београд поп Павле оде кнезу Милошу у Крушевац, а из Крушевца обадвојица дођу заједно у Пожаревац где затекну и попа Мила Витковића са кметовима. Они су сви у Пожаревцу молили кнеза Милоша, да се заузме за хришћански народ у Босни код султана у Цариграду, или да их он сам помогне да се избаве од зулума и насиља. Кнез Милош их је саветовао да се врате у Босну и оду везиру у Сарајево, да га моле да их он, ако може помогне. Међутим они се између себе договоре, да се у Босну врати поп Миле са кметовима, а поп Павле да остане у Београду „да би се Турци устручавали, знајући да сам на страни и да ћу писати цару тужбу нашу, и због тога да не би чинили сиротињи шкода".[2])

Нама међутим изгледа да је поп Павле остао у Београду не само по њиховом међусобном договору, (попова Мила и Павла, и кметова) већ и по споразуму са кнезом Милошем, што нам највише доказа за ово даје тај факат, да је поп Павле за све време свога бављења у Београду становао у конаку кнеза Милоша[3]).

Порта је увидела да строгост босанског везира Махмуд Хамди-паше није могла поправити рђаво стање у Босни и приволети великаше босанске на покорност султановим реформама, ради чега пошаље у Босну за везира Даут пашу, као заменика Махмуд-паши, који је

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла Твртковића у Шапцу 24-II 1834. По његовом исказу, он је побегао из Босне ради тога, што је био започео у своме селу зидати цркву и школу, по дозволи босанског везира Кара-Махмуд паше, а Турци ерлије (домородци) узбране. И кад је везир босански био предузео неке кораке у корист хришћана и пошао противу босанских великаша, онда га бањалучки муселим извести „да се везир диже и да ћемо ми страдати од ерлија Турака, што смо то са низамом чинили, но да бегамо куд који знамо".

[2]) *К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла Твртковића у Шапцу 24-II-1834.

[3]) Државна Архива у Београду: *Акта Београдског окружног, нахијског и варошког суда А. Б. С.*) Искази Димитрија Дунавовића механџије 13-III-1834. и Риста Трипковића кафеџије и трговца 14-III-1834.

приспео у Босну септембра 1833.[1]) Даут-паша дошао је у Босну без икакве војске и чим је заузео везирски положај почео је да попушта босанским муслиманским великашима. Кад је дошао у Сарајево, као у свима местима кроз које је пролазио, Даут-паша је јавно говорио свима старешинама „да је он на тај начин послан у Босну, да Бошњаке к отаческој милости Султана ближе приведе. и увери ји, да се он (*sc.* Султан), за све своје поданике милостиво и великодушно стара. Ако се дакле устеду повиновати заповестима и наредбама Султановим, које ће им он сваки пут саопштавати, то ће они спасителне плоде, пуне благослова, скорим временом искусити, а у противном случају, биће принуђен из Босне се вратити, и мудрости Порте на вољу оставити даља средствија и расположеније, које би они због новог свог доказатељства непокорности и непослушности заслуживали".[2]) Међутим, овакве изјаве босанског везира Даут-паше, у почетку његове управе, не само да нису босанске муслиманске великаше привеле привржености султановој и приволеле на драговољни пристанак увођења реформама у Босни, већ су их, на против, све више и више у јогунству и отпорности, према свима намераваним изменама, утврђивале. Узалуд је Даут-паша из Сарајева заповедао, великаши га нису хтели слушати, а своје наредбе није могао силом спроводити, пошто није имао за то довољан број војске. Муселими и бегови у разним нахијама, а нарочито бањалучкој, тузланској и бијељинској, радили су што су хтели. Они су у ствари били потпуни господари у својим нахијама. Нарочито је вршен јак притисак на хришћане. Муке и патње хришћана, од како је дошао за везира Даут-паша, па до марта месеца 1834, када је почео устанак, биле су достигле врхунац. Харачи и други намети били су огромни. Трећина, која је вероватно била заведена, или крајем 1833 или почетком 1834, била је веома тешка за сиромашне хришћане. Против

---

[1]) Aleksa Ivić, *Ustanak popa Jovice Ilića* 1834. Zagreb, 1919, 3. (Одштампано из „*Književnog Juga*").

[2]) *Новине Србске* 7-VII-1834.

увођења трећине народ се почео бунити, најпре законитим путем то јест „усмено и писмено протестовао, па кад му ти безумни протести нису користили он се тада прихватио ватре и кубуре, — палио и убијао".[1]) По народном причању увођење трећине био је један од главних разлога поп-Јовичине буне. Од почетка 1834 купљен је харач и од малолетне деце,[2]) као и од деце која су још била у колевци,[3]) док је до овога времена био наплаћиван само на мушку децу од 15 година.[4]) Харач је даван под закуп,[5]) ради чега су закупци цедили народ како су они сами хтели. Места муселима, раније капетана, купована су,[6]) ради чега су и муселими у својим капетанијама могли радити што је њима било по вољи, ударајући велике намете на народ, да би се на тај начин наплатили што више док су на власти. Нарочито су били чувени, по својим неделима према хришћанима, муселим града Градачца Ахмет-бег Градашчевић и дервентски муселим Осман-бег Аџи Асановић.[7]) Ахмет-бег Градашчевић био је брат од стрица Хусеин-капетана Градашчевића. За време Хусеинове буне Ахмед је био пребегао у Аустрију, а пошто је буна његовог стрица била угушена, врати се у Босну, где ради своје привржености султану, буде од Махмуд Хамди-паше наименован за муселима у Градачцу и Маг-

---

1) Аноним, *Три поповске буне*, *Развитак* св. 1. за мај и јуни, Бања Лука, 1910, 158—163. Поред још две друге буне које су се у Босни догодиле у XIX веку, у напред наведеном чланку налази се и опширан опис буне попа Јовице Илића у дервентској нахији. Подаци за ову буну забележени су око године 1890 т. ј. 56 година доцније пошто се она догодила, а исти су забележени по причању проте мајевачког Симеуна Поповића, из чије су фамилије два члана учествовала у истој буни—попови Стеван и Андрија.

2) Fra Mijo Viencislav Batinić *Nekoliko priloga bosanskoj crkvenoj povjesti (izvještaj liječnika N. Marcocehı zadarskoj vladi o nekoj pošastnoj bolesti u Bosni, rad koje je tamo išao, od 1834.)* *Starine* XVII Zagreb 1885, 108—10.

3) Ibid.; Djelovanje *Franjevaca u Bosni i Hercegovini*, sv. III. Zagreb 1887, 215.

4) Ibid. 215.

5) Ibid. 214.

6) Ibid. 214.

7) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 4.

лају.[1]) 1833 Ахмед-бег Градашчевић дошао је у Градачац за муселима и настанио се у конаке Селим-капетана, који су одмах после његовог усељења били запаљени и изгорели, тако, да се Ахмед-бег сам једва спасао од смрти.[2]) Његова зверства била су на далеко чувена. Нарочито је вршио насиља над хришћанским девојкама, које би „јавно безчастио и у по дана".[3]) Сваки слуга Ахмед-бега могао је убити хришћанина и да за то не буде кажњен. Нарочито су страдали писмени људи, — а то су били већином свештеници, јер су Турци знали да они имају везе са људима из Србије. У фебруару 1834, затворен је поп обудовачки Мојсије Поповић, само ради тога, што су га оптужили, да је код њега пре 15 дана ноћио један трговац из Шапца. У опште, затварани су и убијани људи без икакве кривице; довољно је било да их само неко од Турака оптужи.[4]) Фрањевци су све муке и патње хришћана у Босни јављали аустриским властима, а Аустрија је са своје стране, писменим путем интервенисала код босанског везира и на Порти да се побољша стање хришћанског становништва. Барон Радошевић, заповедник славонско-сремске границе, писао је босанском везиру Даут-паши два писма (24 и 27-II-1834) у којима му је ставио до знања, да ће царска дворска канцеларија, ако се и даље продужи мучење и нечовечанско поступање према хришћанима у Босни од стране разних турских представника власти, а нарочито од Ахмет-бега Градашчевића, бити приморана, да одговарајућим дипломатским путем интервенише код Порте, да се боље поступа са босанским хришћанима.[5]) Порта, као и босански везир, издавали су наредбе да се што боље поступа са хришћанима у Босни, међутим, ни Портине ни везирске наредбе муселими и спахије нису хтели слушати.

Услед тешког и несносног стања, почиње се тајно организовати, у другој половини 1833 и почетком 1834, буна Срба хришћана у Босни (нахијама: бањалучкој,

---

[1]) Ibid.

[2]) *К. К. Ш. Н.* 8-II-1833 Шабац.

[3]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 4.

[4]) Ibid. 5.

[5]) Ibid. 4—5.

бијељинској, тузланској и дервентској) која ће избити у марту 1834, а која је једним делом била организована у Србији. И док су раније буне босанских муслиманских великаша биле уперене противу султана и увођења његових реформа у Босни, ова буна, која је била прва буна Срба хришћана у Босни, имала је сасвим други карактер. Она је била уперена искључиво противу самовласних и непокорних султанових чиновника, који су, не слушајући царске наредбе из Цариграда и босанског везира из Сарајева, најсвирепије поступали према хришћанском становништву, кињећи га и мучећи разним мукама. Ова буна названа је била доцније „Поп-Јовичина Буна" по имену предводитеља побуњеника у нахији дервентској, попа Јовице Илића, родом из Бања Луке, који је био у ово доба свештеник у Дервенти.[1])

Поп Павле Тртковић, који се по одласку попа Мила и кметова у Босну, настанио у кнежевом конаку у Београду, био је у сталној преписци са виђенијим људима у Босни, а нарочито са својим друговима и пријатељима — свештеницима, који су му веома често слали писма или поједине људе и извештавали га шта се у Босни ради и какво је стање у њој.[2]) А како су извештаји, што их је поп Павле добијао из Босне, говорили да је стање у Босни из дана у дан постајало све горе, и да молбе које су хришћани слали везиру у Сарајево нису имале успеха, то се он споразуме са виђенијим људима „да, или се сами избаве, или сви изгину".[3]) Нарочито су попу Павлу били учестали извештаји приспевати и поједини изасланици долазити из Босне у Београд после Божића 1833, који су га позивали „да иде кући на договор". Око 18/30-I-1834 Павлу је при-

1) Устанак попа Јовице Илића, поред писаца које сам цитирао или које ћу доцније у тексту цитирати, помињу још: Станојевић Станоје, *Историја Српског Народа* (III попуњено и поправљено издање) Београд (1926) 350; Владимир Ћоровић, *Поп Јовичина буна* Енциклопедија С.Х.С. III. Загреб 1927, 480 и Milan Prelog, *Povjest Bosne u doba osmanske vlade* II. 54.

2) *К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла 24-II-71834 Шабац.

3) Ibid.

спео један човек из Босне, послан од стране кметова и свештенства, са поруком „да, или час пре к њима дође, или да ће му сва фамилија пропасти од Срба ондашњих а још мање да ће му попадија моћи прећи у Немачку".[1]) Пошто је примио ову поруку поп Павле се реши да напусти Београд и да што пре оде у Босну, и то преко Србије, а не преко Немачке, да се не би, како он сам каже, закаснио, и да се не би прочула њихова намера.[2]) Последња два писма, која је поп Јовица послао из Босне, о тешком и неиздржљивом стању које подносе хришћани од босанских великаша (једно адресирано кнезу Милошу а друго попу Павлу), поп Павле није ни сачекао у Београду, пошто је раније отишао за Шабац.[3]) Из оба писма која

---

[1]) Ibid. Датум је по нашем рачунању, а до њега смо дошли на основу тога што је поп Павле изјавио да му је човек био дошао из Босне на 14 дана пред свечаност у Крагујевцу, а свечаност у Крагујевцу, на којој је био прочитан ферман султанов, дан кнезу Милошу, о присједињењу 6 нових нахија Србији, била је 1/13-II-1834. Човеку који је донео поруку попу Павлу у Београд, дали су свештеници и кметови из Босне 150 гроша, на име путних трошкова, за одлазак и повратак, а исто тако послали су и 100 гроша попу Павлу на име путних трошкова за његов долазак из Београда у Босну.

[2]) *К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла 24-II-1834. Шабац.

[3]) *А. Б. С.* 9-II-1834 Београд. Оба ова писма донео је у Београд и предао у Београдски Суд, лађар Антоније Дамјановић. Писма му је дао један човек у селу Врбашки, с молбом да их преда у Београдски Суд. Београдски суд је оба писма упутио 9-II-1834 секретару кнеза Милоша, Димитрију Давидовићу. На једном писму са спољне стране, истом руком која је оба писма писала, стоји написано: „Дати се ова књига у руке благородном Господару Милошу Обреновићу", а на другом писму, на коме је адреса готово избрисана, могу се са доста муке данас прочитати, на спољној страни, ове речи: „Ова књига предати се попу (Павлу). . . . . из Босне (од) попа Јовице". Ни на једном писму не налази се потпис ко је писма писао, већ су оба завршена једном истом реченицом „1834 година месеца децембра 26 дан". Рачунање датума је у писмима по старом календару као што је и рачунање године употребљено по црквеном календару (од 1 септембра до 31 августа), ради чега су оба писма и датирана децембра 1834, а она су у ствари писана 26 децембра 1833.

је поп Јовица упутио у Београд види се, да је стање хришћана у Босни било готово неиздржљиво. У писму своме „побратиму" Павлу, Јовица јавља: да је стање сада у Босни горе него што је он оставио; да су писмо његово добили и разумели; да Турци туку и апсе све оне који су говорили и жалили се против насиља муселима, царским људима. Сви они који су се повратили у Босну, вратили би се опет у Србију, али не могу. Затим га у писму моли да одмах оде кнезу Милошу и моли га да им он помогне „јер ми неможемо трпети турскога зулума". Ако нам Господар неће помоћи ми ћемо бежати у „риску" (*sc.* аустриску) земљу преко Саве „макар у воду потонули, неможемо дурати." У писму које је поп Јовица упутио кнезу Милошу, извештава га, да је стање хришћана у Босни сада горе него што је икада пре било и да „сиротиња раја" не може више издржати. Моли га да пише султану „шта се од њих ради", а ако им султан и везир босански не могу помоћи" нека предаде у ваше руке да ми своје не газимо вере и да живи не скачемо у воду". Турци су почели купити краварину „где се које говече украде или вук уједе, то плаћа сиротиња раја". Затим га моли, да попа Павла прими код себе и да му верује све оно што му он буде казао „и опште горе него вам он каже." Турци су били већ на Крајину пошли и они не знају шта ће од њих бити. „Неможемо ни заратити, у нас има инога закона и Шокаца, и Турака и Цигана и Чивута, а и ово ришћана што има, полако су Турци поградили све сорте Бранковића Вука проклетога". 8/20-I-1834 написао је и послао писмо, кнезу Милошу, поп Миле Витковић из Каразоваца, из кога се види, да је он, пошто је се вратио из Србије у Босну 1833, отишао одмах са неколико кметова у Сарајево код босанског везира да му се жали на турске управнике провинција-нахија. Везир их је био лепо примио и дао им бурунтију. Међутим, како поп Миле у писму каже, стање је постало опет за „сиротињу рају" неиздржљиво. „У дану по пет гине и сада је два пута горе него што је до сада било". Ради тога се он

и обраћа писмом на кнеза Милоша, и моли га да им помогне.[1])

Под утицајем честих извештаја који су попу Павлу стизали о све тежем и тежем стању и приликама у којима се налази српски народ у Босни, а нарочито, како он сам каже, да су му око Божића 1833 долазили чешће људи из Босне и доносили све горе и неповољније извештаје, он се, преко писама и разних курира, споразуме са виђенијим људима у нахијама: бањалучкој бијељинској, тузланској и дервентској, да почетком пролећа 1834 дигну устанак против Турака. За ову сврху он је почео врбовати поједине људе у Београду да пристану и пођу с њим у Босну да дигну устанак. Да би што боље успео у свом послу, поп Павле је свима, које је позивао да потпомогну у дизању устанка у Босни, говорио, да он има дозволу од Господара и Прављенија српског и да му је господар (Милош) за ту сврху дао 50 дуката, од којих новаца треба да набави 7 барјака и 4 добоша[2]). Први, кога је поп Павле био придобио у Београду за своју ствар, и који је поред попа био један од главних организатора босанске буне у Србији, био је Јевта Опалић, ћумруџија на Варош-Капији, родом из бијељинске нахије. Јевта је сваком, кога је за буну врбовао, говорио „да у њиховом друштву у Шабцу има и господарских људи за које Господар зна".[3]) На два дана пред њихов полазак (попа Павла и Јевте) из Београда „у вторак" Јевта је говорио да је поп тешко исправу од Господара добио и да ће у „четвртак" ићи из Београда за Шабац.[4])

Главно место где су се организатори босанске буне у Београду скупљали, разговарали о буни и придобијали људе за исту, била је механа Димитрија Дунавовића

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 2-III-1834 Шабац. Писмо је поп Миле писао 20-I-1834 и послао га по једном човеку из Босне до Шапца, одакле га је велики сердар мачвански и подрински Вуле Глигоријевић послао кнезу Милошу 2-III-1834.

[2]) *А. Б. С.* Искази: Димитрија Дунавовића 13-III-1834; Риста Трипковића и Глиша Живковића 14-III-1834.

[3]) *А. Б. С*, Исказ Глиша Живковића 14.-III-1834.

[4]) Ibid. Исказ Димитрија Дунавовића 13-III-1834.

„сниже" Варош-Капије. Поп Павле и Јевта су у Београду, за буну, били придобили: Ристу (Рикана) Трипковића, трговца и кафеџију, Митра Исаковића, трговца, Ајдука Станковића, Лазу Чизмара и још неколико бећара, који су ради буне били дошли из Београда до Шапца. Међутим, Исаковић, коме је поп говорио „да ће га кад преко Дрине пређе, наименовати капетаном руским", да би на тај начин лакше народ босански подигао на буну, Станковић који је требао бити добошар за време буне, и Трипковић, вратили су се из Шапца, напустивши бунтовнике, пошто су се уверили да ствар у Шапцу не стоји онако како су им поп Павле и Јевта у Београду причали.[1]) За буну су у Београду знали још: Димитрије Дунавовић, механџија, Глишо Живковић, Вуле Стојановић, дограмџија, Алекса Станковић, суруџиски калфа, и Јован Јефтић, школски фамулус. Са попом Павлом су заједно отишли из Београда у Шабац, Максим Павличанин, Јевта Опалић и још два бећара, Лазо и Ђорђе.[2])

Поп Павле је пошао из Београда у „четвртак",[3]) а то је било према нашем рачунању 1/13-II-1834, и, по доласку у Шабац, остао тамо до 7/19-II-1834, када је отишао из Шапца на Дрину и сутрадан прешао у Босну.[4])

---

[1]) Ibid. Исказ Митра Исаковића 14-III-1834; *К. К. Ш. Н.* Исказ Рикана Трипковића 24-II 1834.

[2]) *А. Б. С.* Исказ Глиша Живковића 14-III-1834; *К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла 24-II-1834.

[3]) *А. Б. С.* Искази Глиша Живковића 14-III-1834 и Димитрија Дунавовића 13-III-1834.

[4]) Поп Павле је 7/19-II-1834 отишао из Шапца на Дрину ради преласка у Босну (*К. К. Ш. Н.* 9-II-1834) а према нашем рачунању 7 је био у среду. Кад је поп Павле дошао у Шабац прва два дана за његов се долазак није ништа знало (*К. К. Ш. Н.* Исказ Марка Пантелића полицајца шабачког 24-II-1834). По исказу попа Павла он се у Шапцу бавио свега 36 сати (*К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла 24 II-1834). Док је дошао из Београда до Шапца требало му је два дана, што све скупа чини пет и по дана. Дакле у први четвртак пре 7/19-II поп је пошао из Београда, а први четвртак је био 1/13 (по нашем рачунању). Из писма Али-паше Видајића из Бијељине посланом Вулу Глигоријевићу у Шабац 9/21-II-1834 види се, да је поп Павле заиста прешао Дрину и отишао у Босну у среду у ноћ

Поп Павле је изабрао овај дан, четвртак (1/13-II) као дан поласка свога из Београда у Шабац, највероватније због тога, што је у овај исти дан држана у Крагујевцу скупштина народних изасланика и претставника власти, на којој је кнез Милош саопштио српском народу царски ферман султана Махмуда II о присједињењу Србији нових шест нахија.[1]) Како је овога дана већи део претставника власти из унутрашњости Србије био отишао на скупштину у Крагујевац да присуствује читању царског фермана, то је поп Павле, вероватно, рачунао да ће му, при оваквом стању ствари, бити веома лако да незапажено напусти Београд, дође у Шабац и тамо што брже изврши све што је било потребно за намеравану буну, па да се онда с осталим присталицама пребаци преко Дрине у Босну. Он је вероватно мислио и на то, да и сам кнез Милош, који га је раније — пре добијања царског фермана — помагао, а може бити и потстицао на буну, неће хтети сад то чинити, пошто је од султана добио оно што је желео (6 нахија), већ напротив, да га може спречити да не иде и осујетити сваку његову намеру у томе правцу.

По своме доласку у Шабац, поп Павле је, исто као и у Београду, почео одмах радити на томе, да што више људи заинтересује и придобије за буну. Припремање буне и организовање бунтовника у Шапцу имало је много важнији и значајнији карактер но у Београду. У Шапцу је поп Павле успео да заталаса, заинтересује и покрене приличан број људи, како у самом Шапцу тако и у целом Подрињу. Организовање босанске буне у Шапцу добило је сасвим озбиљан карактер. Шабац је био један мали центар где су се скупљали и организовали присталице босанске буне, а затим слали на Дрину за прелазак у Босну; из Шапца се је водила преписка с виђенијим људима у Босни и Херцеговини. Средства и начини, да се народ придобије

(7/19-II) или у четвртак изјутра (8/20-II) јер се у писму каже: у прошасту среду прешло је неких 10 људи са једним попом, пак од села до села зашли су ноћом те буне рају и навраћају на зло. (*К. К. Ш. Н.* 9-III-1834).

[1]) *Новине Србске* 3-II-1834.

за ову буну, нису се бирала, главно је било некога придобити. Успело се наћи људи који су обећали целу ствар финансиски потпомагати. Главни помагачи попу Павлу и Јевту Опалићу, за организовање и припремање босанске буне у Шапцу, били су: Никола Бошковић из Мостара,[1]) Наум Уница, трговац у Шапцу, родом из Горње Тузле,[2]) и Мићо Мићић, трговац из Сарајева, који је на 14 дана пред буну био дошао у Шабац послом.[3])

Поп Павле и Јевта Опалић нису се устручавали да говоре и неистину само да би придобили што више присталица за своју ствар. Они су исто тако у Шапцу, као и у Београду, говорили да Господар и српско Правленије знају за буну и да они од њих имају дозволу за исту. У кафани Рикана Гвозденовића у Шапцу, поп Павле је говорио некима, које је позивао да узму учешћа у буни, „да он има нека права (што се тиче буне) и то тајно од стране Господара, која ће им показати кад на Дрину дођу“. Кад је у истој кафани позивао неке бећаре да пристану с њим ићи у Босну и буну дизати, он им је поред осталог казивао: „Ајдете сад одма за мном, видите да ово није тајна, још за бољу сведоџбу, нека вам је то, што сам ја пустио из апса судског Максима Правличанина — који је због ћурка украденог кнеза Илије лежао — да са мном иде, а пустио сам га без батина“.[4]) Кад су обојица позивали Николу Бошковића да пристане уз буну, они су му поред осталог говорили: „Ајде слободно и ништа се не бој од овдашњих власти, с нама је и Уница трговац из Горње Тузле, који се сад у Шабцу налази, а на

---

[1]) Никола Бошковић био је једно време у Шапцу трговац, па кад је пропао са радњом, шабачки суд га притвори ради дуга. Пошто је пуштен у слободу, остао је и даље у Шапцу, док га нису нашли поп Павле и Јевта Опалић и позвали да се њима придружи. (*К. К. Ш. Н.* Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.)

[2]) *К. К. Ш. Н.* Исказ Наума Унице 24-II-1834.

[3]) Ibid. Исказ Мића Мићића 24-II-1834.

[4]) Ibid. Исказ Рикана Гвозденовића 24-II-1834. Максима Павличанина је Београдски суд предао Јевту Опалићу да га под стражом доведе у Шабац ради украденог ћурка кнезу Илији. (*К. К. Ш. Н.* Исказ попа Павла 24-II-1834).

Вишеград отишли су опет други бећари. Ја сам до сад послао 42 књиге на све стране у Босну. Таман све спремно. Бања Лука се сва дигла и Дервента има 22 дана и убили су имзагу у Бања Луци, и глас ми је дошао да идем што пре тамо. Но устанте синови моји! браћо моја! за частни крст. Имам допуштење а имам и права, но на овој страни не доноси политика Господарска да то покажем. А како пређемо преко Дрине све ћу вам показати. Имам планове и слободу и од цара рускога. А у Главичици код попа Јована чека нас Јевтин брат са ондашњим људима. Јевтин брат отишао је да око Брчког диже народ." [1]) Да би поп Павле што лакше придобио за буну Мићу Мићића, трговца из Мостара, он му је говорио, како је већ послао 30 барјака уза Саву с бећарима на лађама и најзад узвикнуо: „Ајде брате, ја сад, ја никад, кад нећете ви који сте отуда ја који ће други" а затим устане те се пољуби са једним човеком у немачким аљинама кога су били Русом наименовали „и да се закуну да сви заједно изгину". [2]) Новаку Хајдуку, на његово питање „какво право и слободу имају од врховне власти", Јевта је одговорио „та казивао сам ти, брате, да ми је Господар Јеврем рекао кад сам му скут пољубио: „Иди, иди слободно ништа се не бој". [3])

Поп Павле је писао, из Шапца, извесним људима у Босни и Херцеговини, писма је писао код трговца Унице и с његовим пристанком, која нису потписивали, јер су се бојали, да могу пасти Турцима у руке. Поред многих других личности, поп је, у сагласности са Уницом, написао једно писмо Симу Благојевићу у Херцеговину „који је пређе са Стојчевића пашом војевао противу Сарајлија, и послали смо ово писмо по једном трговцу Ерцеговцу" у коме су га известили да ће да се диже у Босни устанак, па кад се они у Босни дигну да се дигну и они у Херцеговини[4]). Јевта Опалић је писао у бијељинску нахију, пошто поп Павле није познавао добро

---

1) *К. К. Ш. Н.* Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.

2) Ibid.

3) Ibid.

4) Ibid. Други исказ попа Павла 24-II-1834.

људе из исте нахије.[1]) Наум Уница је писао о овој буни Мићу Ковачевићу и Саву и Ристу с Осмака, нахије власиничке, известивши их да ће буне сигурно бити и да су неки бећари отишли већ код њих, али им у исто време препоручио да се добро чувају од Турака.[2])

Припремање и организовање буне у Шапцу није више било тајна. Док су у Београду за буну знали само 8 лица, у Шапцу су за исту знали, не само грађани из вароши Шапца, већ скоро цело становништво из Подриња. Скупљање и организовање бећара и слање на Дрину, ради преласка у Босну, било је јавно, што је највише допринело да су многи од Мачвана и Подринаца пристајали да учествују активно у буни. Придобијање људи, било да лично учествују у буни, било да буну материјално потпомажу, било је исто тако јавно. Шта више, претседник шабачког суда, Станко Јуришић, који је био највећи претставник власти у Шапцу у ово доба, кад су поједини људи долазили и говорили му о припремању буне и слању бећара на Дрину, одговорио им је: „то треба кроз прсте гледати." Кад је Рикан Гвозденовић, механџија, у чију су кафану поп Павле и Јевта долазили и бећари се скупљали, отишао по други пут претседнику да му јави, како ће бећари јамачно да иду преко Дрине у Босну да дижу буну, рекао му је: „гледај овако кроз прсте, шта ти је стало куд ће ко ићи".[3]) У Шапцу су буну помагали, или пак обећали је потпомагати, нарочито ако иста успе: Коста Муслимчанин,[4]) Мића Мићић трговац, који је дао новце Николи Бошковићу, за које је овај купио 100 фишека барута, 100 комада кремења и дао направити два барјака: један

---

[1]) Ibid. Исказ Наума Унице 24-II-1834.

[2]) Ibid.

[3]) *К. К. Ш. Н.* Исказ Рикана Гвозденовића 24-II-1834.

[4]) Коста Муслимчанин дао је попу Павлу једну стару сабљу и пиштољ. (*К. К. Ш. Н.* Други исказ попа Павла 24-II 1834). Затим је дао за храну бећарима, који су били у Црешњевој Ади код Дрине, једног „вепра" и обећао буну помагати с новцем и муницијом. *К. К. Ш. Н.* Искази Николе Бошковића и Наума Унице 24-II-1834.

мањи пешачки и други већи коњички,[1]) и Наум Уница трговац.[2])

Био је начињен — предвиђен — и један мали план буне и напад бунтовника на Турке у бијељинској нахији. Распоред је био учињен тако, да сваки организатор босанске буне у Србији, кад пређе у Босну, оде по могућству у своју нахију у којој је рођен. Поп Павле је требао да иде у бањалучку, Мића Мићић и Никола Бошковић у сарајевску, Јевта Опалић у бијељинску, а Новак Хајдук у бихаћску. Бијељину је требало напасти с две стране: Новак Хајдук, пошто пређе преко Дрине са својим људима у Босну код Лознице, требао је да оде попу Јовану у Главичицу и да с њим заједно удари с једне стране, а Јевта Опалић и Мића Мићић који су се, са око 100—150 људи, налазили на Дрини у Црешњевој Ади, требали су, око 9/21-II да пређу у Босну и да ударе с друге стране. План за напад на Бијељину могао је бити измењен у толико, што је поп Јован са својим људима могао ударити прво на Јању. Он је тражио да му се пошаље бар 20 људи из Србије, вероватно ради тога, да би на тај начин придобио што више људи из Босне за буну.[3]) Затим је било предвиђено, да у свима нахијама, по могућству, устану једновремено против Турака, мислећи да их на тај начин доведу у за-

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* Искази Николе Бошковића и Рикана Гвозденовића 24-II-1834. Заставе је дао скројити Никола Бошковић код Живана Ракића терзије у Шапцу. Обе ове заставе, као и друге које су биле нађене, биле су начињене од црвена платна (умаије) а около црвеног налазило се бело платно (мусула). На средини је стајао крст а више њега рука са сабљом; с једне стране било је насликано сунце а с друге месец (*К. К. Ш. И.* Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.)

[2]) Наум Уница, пре поласка попа Павла на Дрину, изјавио је да одустаје од буне, пошто је дошао до уверења да су то „Насрадин оцина посла". (*К. К. Ш. Н.* Други исказ попа Павла Твртковића 24-II). Међутим, после одласка попа Павла из Шапца, када је видео сакупљен већи број бећара који полазе на Дрину да пређу у Босну, Уница се одушеви опет за буну и обећао материјално је потпомагати). — *К. К. Ш. Н.* Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.

[3]) *К. К. Ш. Н.* Искази Николе Бошковића и Миша Ацаловића 24-II-1834.

буну. Јевта Опалић, који је био с бунтовницима на Дрини и спремао се за прелазак у Босну, казао је сеоском кнезу Чворићу из села Блатуна у Босни, који је на његов позив прешао преко Дрине на српску страну, с још једним кметом: „Ми договора имамо по Крајини, по дервентској нахији и на друге стране да сви од једанпут и у један ударимо на Турке".[1]) По свему изгледа да је општи напад био одређен Беле Недеље т. ј. између 26-II/10-III и 4/16-III-1834, када је био отпочео устанак у дервентској нахији.[2])

Попу Павлу је био потребан пасош да би могао из Шапца отићи у Босну, ради чега се послужио свим могућим средствима да га добије. У Шапцу му је био прво дан велики пасош (с потписом кнеза Милоша), који му је доцније одузет и замењен с малим, а који је гласио на њега и још пет особа[3]). 7/19-II, у среду изјутра, око 8 сати, кренуо је поп Павле из Шапца ка Дрини с још 5 особа. Истога дана напустио је Шабац и Јевта Опалић, пошто је пре свога поласка испратио бећаре на Дрину. У Шапцу је остао још Никола Бошковић, коме је било стављено у дужност да набави џебане, спреми пртљаг и сачека док буду готова 3

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.

[2]) Време у које је била Бела Недеља 1834. је по нашем рачунању. 2/14-III-1834 дошао је у Шабац, код Вула Глигоријевића, Мића Перић из нахије бањалучке, који је из Босне кренуо пре 10 дана и изјавио поред осталога: „да су сви Срби у готовости очекивали прошасти понедељак да онда на све стране ударе на Турке" (*К. К. Ш. Н.* 2-III-1834).

[3]) Цела ствар, како је поп Павле добио пасош, веома је интересантна. Он је прво био добио велики пасош по наређењу претседника шабачког суда Станка Јуришића. Затим му је одузет велики пасош и замењен с малим. Кад је био у судској канцеларији, да прими мали пасош, поп Павле, видевши на столу велики пасош Јеремије Богдановића трговца, који му је био издан ради путовања у Пешту, узме га и изађе. То примети један практикант па одмах, поштоп оп Павле изађе из канцеларије, нареди једном полицајцу да оде и одузме му туђи пасош. Полицајац нађе попа Павла у кафани Рикана Гвозденовића и одузме му велики пасош. (*К. К. Ш. Н.* Исказ Марка Пантелића полицајца из Шапца 24-II-1834.)

барјака, па је исти дан у ноћ и он кренуо из Шапца на Дрину у Црешњеву Аду, где су се сви остали организовани бунтовници налазили[1]).

Јевта Опалић, коме је било стављено у дужност да се постара наћи некога, ко ће попа Павла превести преко Дрине, упозна се уз пут, идући из Шапца, с Пајом Станковићем из Бадовинаца који му то обећа и посла Миша Ацаловића (стара 50 година) из села Бадовинаца, који ће попа превести преко Дрине. Миша Ацаловић, кад му је Јевта Опалић објаснио целу ствар у кући Лазара Пушкаревића у Прњавору, пошто припреми све што је потребно за пут, оде у Бадовинце поп-Тешиној кући (код кога је поп Павле ноћио 7/16-II) где нађе попа Павла. 8/20-II Мишо Ацаловић, заједно са попом Павлом и још 6 људи, превезе се преко Дрине на босанску страну. Дан 8/20-II поп Павле је с друштвом провео у близини обале реке Дрине, где су му долазили многи људи. Међутим кад се смркне дође сеоски буљубаша са својим пандурима, који је о њиховом преласку био обавештен, па их прогна „из бијељинског кадилука у зворнички" под планину Мајевицу. Под планином Мајевицом дође попу Павлу неки Воинов из села Милешевца, по коме поп напише писмо („књигу") попу и обор-кнезу у Руотину, питајући их, колико имају војске и да ли је код њих долазио Новак Хајдук? Турске их страже опазе и отерају и са овога места, одакле они побегну заједно с Воиновим и под једном „извањеном буквом" проведу дан (9/21-II). Одатле се ноћу врате на Дрину и пред расвитак дана пређу на српску страну, оду кући Миша Ацаловића где их је 11/23-II нашао претседник шабачког суда, Станко Јуришић и послао у Шабац у затвор[2]).

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 9-II-1834 и исказ Николе Бошковића 24-II-1834.

[2]) Ibid. Искази попа Павла и Миша Ацаловића 24-II-1834. Поп Павле је био ухваћен или 11/23-II или 12/24-II, ради тога, што је претседник шабачког суда Станко Јуришић отишао из Шапца на Дрину 11/23-II (*К. К. Ш. Н.* 11-II-1834) и што је се (12/24-II) поп Павле налазио у Шапцу у затвору (К. К. Ш. Н. 12/-II-1834) Воинов није успео да однесе поп Павлова писма упућена попу и сеоском кнезу у Руотину, пошто није имао за то времена, већ је

Г. Алекси Ивићу је било познато о преласку попа Павла у Босну, по документима петроварадинске команде, који се чувају у Загребу, на основу којих је Ивић мислио да је у бељинској нахији била нека засебна буна[1]). Међутим, у бељинској нахији није било у опште буне, већ само почетак припремања за општу буну Срба у нахијама: бијељинској, бањалучкој, тузланској, и дервентској. Поп Павле није био пошао у бијељинску, већ у бањалучку нахију, да организује и диже устанак. Он се мислио задржати, вероватно, само 2—3 дана у бијељинској нахији, да разговара с виђенијим људима као и са онима с којима се из Србије дописивао, како треба организовати народ српски против Турака и када треба да отпочне борба. Поп Павле није могао ништа учинити у овом правцу, по своме преласку у Босну, пошто је, као што смо видели, био одмах примећен и гоњен од турских власти, те се морао вратити натраг у Србију.

Јевта Опалић и Мића Мићић, који су били с бећарима и осталим присталицама босанске буне у Црешњевој Ади Маслари — развили су веома живу акцију да што више Подринаца и Мачвана придобију за буну. Народ у Подрињу, пошто је видео да се бећари слободно скупљају, почео је и сам пристајати, а виђенији људи почели су доводити по неколико људи из свога села. Како се нису могли превести преко Дрине, на босанску страну, код Црешњеве Аде, пођу сви, под вођством Пајта Кваселице, у Бадовинце, с намером да се тамо превезу. У Бадовинцима им пређе с босанске стране сеоски кнез Чворић из села Блатуна с још два човека, а мало доцније дођу још два сеоска кмета, који им кажу да су чули како је поп прешао с мало људи код њих; како су га турске страже отерале у планину Мајевицу и како ништа не знају шта је с њим било. Босанци се нису дигли против Турака нити се смеју дићи, пошто су видели да је с попом прешло мало људи. Бунтовници су са своје стране уверавали кнеза Чворића:

заједно са попом Павлом прешао из Босне у Србију, где је био одмах ухапшен (*К. К. Ш. Н.* Исказ Миша Ацаловића 24-II-1834.

[1]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice.*

да је за устанак све спремно; да ће с њима преко Дрине прећи око 400 момака и да ће Новак Хајдук прећи Дрину код Лознице и отићи са својим људима попу Јовану у Главичицу да одатле ударе заједно на Бијељину. Јевта Опалић му је са своје стране говорио да они немају шта да се плаше за своју децу, нити да их склањају ма где, пошто ће побуњеници ударати с више страна, те ради тога Турци неће имати времена да пљачкају. „Ми имамо договор и у Крајини и у Дервенти да сви заједно ударимо на Турке, а Црногорци су одавно ударили на Ерцеговину". Јевта прво пошаље Панту Кваселицу са 8 бећара и 8 Србијанаца преко Дрине на босанску страну, са задатком да се поставе као стражари према Бијељини, да не би ко од Турака отишао и пријавио целу ствар, па тек онда отпусти кнеза Чворића с осталом тројицом људи 12/24-II-1834 изјутра око 5 часова, наредивши им да му нађу 3 коња за комору.[1]) Али док је Јевта очекивао да му дође извештај од Катића из Глоговца, који је обећао доћи с још 30 својих људи и једним барјаком, баш кад су бећари били за ручком, стигну Станко Јуришић и Живан Јератовић те неке од њих повежу и пошаљу у затвор у Шабац, неке растерају кућама, а неки опет сами побегну док су они друге везивали.[2]) Пре но што је Станко Јуришић послао у Шабац везане бећаре и остале ухваћене у Бадовинцима, на њихову молбу, допустио им је да пошаљу једног човека оним људима који су били прешли преко Дрине с Кваселицом на босанску страну, да их позову да се врате натраг. Али како су они били прикупили око себе већи број људи, нису се хтели вратити на позив њихових другова. Међутим, кад су искупљени Босанци дознали шта је било са бећарима, који су код Бадовинаца требали да пређу преко Дрине у Босну, кажу Панти Кваселици и његовим људима, да

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 11-II-1834; Исказ Николе Бошковића 24-II-1834. У Црешњевој Ади било је у почетку, кад су бећари били тек дошли, свега њих 30 (Исказ Николе Бошковића 24-II-1834) а доцније било се прикупило око 150 људи (*К. К. Ш. Н.* 11-II-1834).

[2]) *К. К. Ш. Н.* 11-II-1834; Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.

они одлазе од њих пошто се они боје Турака и разиђу се својим кућама. Подринци, који су били прешли с Пантом преко Дрине, врате се својим кућама, а бећари оду с Пантом у Крајину, од којих су се двојица вратили у Шабац 23-II-/8-III-1834.[1]) На путу из Бадовинаца за Шабац, Јевта Опалић је побегао испред стражара који су га спроводили у шабачки затвор, али се доцније, 15/28-III-1834 налазио опет у рукама власти у Шапцу. Један од организатора босанске буне у Србији, који је требао код Лознице да пређе преко Дрине у Босну, Новак Хајдук, није никако био од власти пронађен.[2])

Кнез Милош је био званично извештен из Шапца, 9/21-II-1834, о припремању и организовању босанске буне у Шапцу и о одласку попа Павла у Босну[3]). Кад је поп Павле прешао на босанску страну, турске страже које су о томе биле извештене, почеле су га одмах гонити. Дуж целе обале Дрине, с босанске стране, биле су постављене страже састављене од хришћана и муслимана. Одмах је, о поповом преласку и намерама, био извештен и Али-паша Видајић у Бијељини, који је 9/21-II написао писмо Вулу Глигоријевићу у коме га је известио: да је код њих дошао „у прошасту среду" један поп с 10 људи који иду од села до села по ноћи и буне народ и који народу говоре да су послани од Господарске (Милошеве) стране. Најзад, Али-паша позивајући се на ранији њихов „достлук" и „комшилук" моли га, да га извести да ли он шта о томе зна[4]). Писмо Видајић-паше послано је из Шапца кнезу Милошу 10/22-II, пошто га је Станко Јуришић претходно отворио и на исто Видајић-паши одговорио, „да се буна

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 11-II-1834; Исказ Николе Бошковић 24-II-1834.

[2]) Лазар Теодоровић, који је био изасланик кнеза Милоша да испита целу ствар око организовања босанске буне у Шапцу, подносећи Милошу опширан извештај шта је нашао у Шапцу, да би га потсетио ко је био Новак Хајдук, написао је поред његовог имена „што је код покојног Радована Ћирица био" (*К. К. Ш. Н.* 28-II-1834). Друго се ништа не зна о личности Новака Хајдука.

[3]) *К. К. Ш. Н.* 9-II-1834.

[4]) Ibid.10-II и 11-II-1834; Исказ Николе Бошковића 24-II-1834.

која се код њих чини, не чини са знањем наше власти, и да они то не верују што кое ко код њих говори, него да се и они као и ми старају, да се између нас и пашине државе сведе на мир и комшилук[1])". Кнез Милош, пошто је добио писма Али-паше Видајића и Станка Јуришића и прочитао их, наредио је Вулу Глигоријевићу, који се у ово време налазио у Крагујевцу, да одговори одмах Али-паши Видајићу, да он (Господар) нема никакве везе с буном која се код њих припрема; да је Господар наредио да се пише капетанима рађевинском и јадарском, да не даду попу и његовој дружини на нашу страну прећи, а да они гледају да тога попа ухвате и да се на његовој глави цела буна сврши. „Господар је добио оно што је желео и он од Дрине неће ни зашта друго да зна. Њему је доста бринути се како ће овај народ на пут среће извести, а за Босну нека се брине онај кога је цар за то послао." Писмо је писано у Крагујевцу 12/24-II-1834.[2])

Станко Јуришић, после писма Видајић-паше, схватајући озбиљност ситуације и тешкоће које кнез Милош може, ради босанске буне, имати, предузео је кораке, да спречи свако даље организовање буне у Србији и прелазак беһара у Босну. 10/22-II он је послао на Дрину капетана мачванског Гератовића да се тамо нађе. Овај пронађе беһаре у Црешњевој Ади спремне за прелазак преко Дрине и о томе одмах извести шабачки суд. 11/23-II отишао је на Дрину и Станко Јуришић, који је истога дана ухватио попа Павла, а сутра дан, 12/24, повезао и растерао све остале присталице босанске буне који су се налазили у Бадовинцима.[3]) Станко Јуришић се овом приликом састао са муселимом Али-паше Видајића, који му је обећао, да ни једном Србину, који су били прешли у Србију из Босне, неће ништа бити, ако се врате својим кућама, па се затим вратио у Шабац.[4])

У Шапцу је било у затвору због босанске буне, 54 човека из Србије, од којих је било 12 из Београда,

[1]) *К. К. Ш. Н.* 10-II-1834.
[2]) Ibid. 12-II-1834.
[3]) Ibid. 11-II и 12-II-1834.
[4]) Ibid. 15-II-1834.

25 из Шапца и 17 из Мачве. Сви затвореници су, по заповести Лазара Теодоровића, били упућени на рад у Топчидер 28-II/12-III-1834, изузев попа Павла, Миће Мићића, Наума Унице и Николе Бошковића, који су били остали у Шапцу до доласка наредбе кнеза Милоша, шта да се с њима даље ради.[1])

Милошев изасланик дошао је у Шабац 22-II/6-III 1834 и предузео одмах све потребне мере да утврди ко је од претставника власти био највише крив, што се за босанску буну слободно у Шапцу радило. После саслушаних исказа претставника власти, он је нашао, да је ради припремане буне био највише крив претседник суда Станко Јуришић, који је целу ствар око припремања буне у Шапцу олако узимао. 24-II/8-III, испитао је главне организаторе буне, који су готово сви изјавили, да су пристали уз буну највише ради тога, што су власти у Шапцу рад на организацији буне равнодушно посматрале и што им је поп Павле свима говорио, да он има дозволу од Господара и српских власти да припрема буну. Лазар Теодоровић послао је кнезу Милошу, 28-II/12-III, опширан извештај шта је нашао и утврдио у Шапцу у коме је највише бацао кривицу на Станка Јуришића, који је поверовао „лажљивим" поповим речима. Заједно са извештајем, изасланик је послао и 4 барјака која су бунтовници били развили у Црешњевој Ади и један који још није био сашивен а нађен код трговца Унице[2]). 27-II/11-III Лазар Теодоровић се састао у Бијељини са Али-пашом Видајићем и предао му писмо од кнеза Милоша, у коме га је кнез Милош још једном уверавао да он није имао никакве везе с бунтовницима и буном која се код њих припремала. Али-паша је пак са своје стране говорио Лазару Теодоровићу, да он није био никада ни посумњао да је ова буна припремана са знањем кнеза Милоша, нити кога од виђенијих људи из Србије. Најзад је Али-паша изјавио и то, да ова припремана буна није ни мало Турке уплашила, јер су знали да је то могла бити

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 28-II-1834. [2]) Ibid.

само хајдучка работа и уверавао га, да ће од сад, као и до сад, до гроба свога бити пријатељ кнеза Милоша, а у исто време моли да и кнез Милош остане и даље с њим у старом пријатељству.[1]) После састанка са Али-пашом у Бијељини, Лазар Теодоровић, пошто је завршио своју мисију, вратио се, вероватно, у Крагујевац, одакле је и дошао, јер се више, после 28-II-12-III, кад је послао свој извештај, о састанку са Али-пашом, кнезу Милошу, не налази никакав помен о његовом даљем боравку у Шапцу.

И ако поп Павле, као што смо видели, није успео да оде до Бања Луке, ипак припремање започете буне и идеја о буни у Босни, није била напуштена. Насиља која су чињена према Србима у бањалучкој и бијељинској нахији, после доласка попа Павла у Босну, предострожности које су Турци били предузели да се на коме другом месту — нахији — не појави каква буна и долазак неких људи — бећара — из Србије у бањалучку нахију,[2]) допринело је веома много, да се народ почне припремати да изведе уговорену буну, која је избила марта месеца у дервентској нахији под вођством попа Јовице Илића.

Поп Јовица Илић био је родом из Босанске Крајине, а у Дервенту је дошао као православни свештеник, на неколико година пре буне. Турци су га звали „чизмом" зато што је се усудио носити чизме, које су у то доба само Турци смели носити. Био је средњег раста. Косу и браду имао је плаву и браду повијену мало у напред. За своје време изгледа да је био доста учен и образован човек.[3]) Био је веома енергичан, ради чега је за њега рекао један пут деда попа Стевана из Мајевца „Упамтиће га дервентска нахија, а може бити и цела

---

[1]) Ibid.

[2]) *К. К. Ш. Н.* 2-II-1834.

[3]) *Развитак* 158—63: Као доказ његове учености наводи се овај пример: „по причању његовог једног савременика, поп Јовица говорио је на изуст проповјед народу у Ћелару (капели) на гробљу код Дервенте. У тој проповједи тумачио је народу Оче Наш и Богородице Дјево".

Босна“. Турке није могао никако да трпи, а нарочито није могао да подноси насиља која су они чинили према хришћанским женама. Пред сам устанак, приликом једног великог народног сабора у Ћелару, када је поп Јовица видео, из капеле, Турке на сабору заједно са хришћанским женама, у јарости, гласно је узвикнуо: „О Турци, ако поп Јовица буде жив, извадиће он ваше руке испод сукања наших жена.[1])“ За време устанка у Дервенти било му је око 50 година.[2]) Имао је жену Трифуну, која је у ово доба имала око 40 година, два сина: Тошу од 13 и Ђуку од 11 година, и кћер Софију од 2 године.[3])

Поп Јовица је имао везе са људима у Србији,[4]) али су то вероватно биле његове везе с попом Павлом, с којим је био у сталној вези било помоћу писама, било преко курира, под чијим је утицајем и споразумом поп Јовица био почео припремати буну у бањалучкој нахији. Турци су, после неуспелог покушаја попа Павла да се пребаци у бањалучку нахију и да тамо припреми народ за буну, која је требала да отпочне Беле Недеље пред ускршњи пост (Бела Недеља је по нашем рачунању падала 1834 између 26-II/10-III и 4/16-III) били предузели најстрожије мере да сваки покрет за буну у зачетку угуше. Они су, вероватно, на све стране у нахији бијељинској и њој суседним, поставили страже да мотре на сваки покрет хришћана, а нарочито су овакве страже биле постављене поред обале Дрине с босанске

---

[1]) *Развитак* 158—63.

[2]) Ibid. Г. Алекса Ивић каже да поп Јовица у ово доба није могао имати више од 45 година, одређујући доба његове старости према годинама његове жене Трифуне, која је имала око 40 година *(Ustanak popa Jovice, 7)*. Међутим нама изгледа да ови разлози Г. Алексе Ивића не морају бити тачни. Ако је данас правило да се до 22 године може да сврши школа за свештеника, одмах се ожени и запопи, у доба кад је поп Јовица био, није могло важити ово правило. Поп Јовица могао је веома доцкан отићи да сврши за свештеника, а могао је исто тако свршити рано, извесно време бити учитељ, па се после, око 30-те године, оженити и запопити.

[3]) A. Ivić. *Ustanak popa Jovice*, 7.

[4]) Ibid; *Развитак* 158—63.

стране.[1]) Народно предање и доцнији писци, који су извесне податке о буни забележили по успоменама појединих људи, не знајући да је за време Беле Недеље био утврђен почетак буне — борбе противу Турака — кажу, да буна није требала у оно доба да избије. али је морала, пошто су Турци били о њој обавештени.[2])

Како је се приближавала Бела Недеља, када је требало јавно устати противу Турака и тући се с њима, поп Јовица пошаље своју фамилију, заједно са учитељем Пантелијом Стевановим и његовом фамилијом у Аустрију, који су 7. марта ступили у Броду у контумац.[3]) Учитељ Пантелија кад је дошао у Брод, навео је као разлог свога бегства из Босне, да је поп Јовица водио тајну преписку с људима из Србије, о чему су Турци дознали, и да намерава да дигне народ на устанак противу великопоседника и рђавих турских чиновника, који треба да отпочне

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 11-II-1834.

[2]) По једној, доцније забележеној, причи, каже се да је поп-Јовичина жена саопштила намере свога мужа једној другој жени, а ова то причала даље те на тај начин Турци дознали за буну (*Развитак* 158—63). По народном предању, које се до данашњих дана сачувало у народу, поп Јовица је био добио једно писмо из Србије и оставио га под неку греду, једна Туркиња која је ово видела, узме га и даде Турцима. (Испричао Јован Ристић, свештеник из Дубице, 1927 године, Г-ци Невенки Поповић студент. философије). Постојала је у народу и трећа верзија по којој је устанак у Дервенти плануо 1834 ради тога, што је у очи Мале Госпође 1833 погинуо у планини Вучјаку Субаша-паш-ага од српских хајдука, враћајући се из села Дубице, заједно са својим момком Хусом Циганином, од куће сеоскога кнеза Божа Надоклана. Хусо се једва спасе од хајдука и стигне рањен у Оџак где јави Турцима о погибији Субаша-паш аге, који се одмах искупе у великом броју, и сутрадан, на Малу Госпођу, оду у Дубице, и и на гробљу, док је поп служио службу, нападну на хришћане, где их је се било искупило у великом броју, од којих један велики број нађе смрт на вешалима. Пошто Турци оду, онда они хришћани који су остали живи скину са вешала своју браћу и сахране, ради чега: „Сад су и тамошњи хришћани радили по оној својој „Боље се осветити него се посветити“, те напунише оближње горе осветницима. Свима се на чело стави поп Јовица, који је брзо постао страх и трепет свих тамошњих муслимана“ (*Hrvatski Dnevnik*, 11-VI-1915 Sarajevo).

[3]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 6—7.

за 5 дана.[1]) 9 марта послали су још неки људи своје фамилије из Босне у Аустрију а они се прихватили оружја противу Турака.[2])

После испраћаја фамилије у Аустрију, поп Јовица се дао живо на припремање и организовање устанка. Знак за устанак Срба био је дан на тај начин што су устаници запалили „оџаке" Хусеин-капетанова брата у Скугрићу.[3]) Поп Јовица се прво састане с попом Павлом Чабићем и споразуме о плану устанка. Он прво побуни нека села која су била у његовој парохији, а затим оде низа Саву до Оџака и Гнионице и дође преко Батјица и Дугог Поља у Подновље где се састане са устаницима попа Павла Чабића.[4]) Први сукоб с Турцима био је 10 марта 1834 код Поточана у којој су борби погинула два Србина и два Турчина. Турци почну измицати а Срби, гонећи их до на Вучјак, ударе на Оџак те га попале и поробе.[5]) Други сукоб је био код Гнионице, више Оџака, 11 марта где су изгинули, поп Виде, више Срба и неколико муслимана.[6]) Још и данас постоје шанчеви „метерези" које су били Срби ископали за одбрану, код места званог „Недокланово Врело". У овом сукобу погинуло је 10 људи из саме Гниоџице.[7]) Последњи сукоб између Срба и муслимана био је 13 марта код села Подновља, недалеко од Вучјака,[8]) више кућа Богдановића.[9]) По причању Симеуна Поповића, проте мајевачког, борба код Подновља текла је на следећи начин: Док је поп Јовица дизао народ на буну по селима низа Саву, дотле је поп Павле Чабић дигао Клакарце и Вишњичане, па с њима ударио на село Грк и поробио Омер-агин чардак. Пред устаницима

---

[1]) Ibid.

[2]) Ibid 7.

[3]) *К. К. Ш. Н.* 2-III-1834.

[4]) *Развитак* 158-63.

[5]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 7.

[6]) Ibid, 7-8.

[7]) Ове податке о буни попа Јовице Илића испричао је 1927 године, госпођици Невенки Поповић, студенткињи философије, свештеник Јован Ристић из села Дубице, стар 74 године, која је била веома љубазна да нам их саопшти, на чему сам јој и овом приликом захвалан.

[8]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 8.

[9]) *Развитак*, 158-63.

попа Павла ишао је као барјактар Саво Гибаница из Клакара, који је био најугледнија личност у своме селу. Устаници су из Грка прешли преко села у Мајевац, где се састану с попом Стеваном, његовим братом Андријом и њиховим људима, одакле наставе сви заједно пут и освану на подновљанском зборишту. Поп Павле и Андрија остану на зборишту а поп Стеван оде по Подновљу дизати народ на буну, где за мало није био погубљен од Митра Цувића, што завађа народ с Турцима. За време док је поп Стеван дизао народ на устанак у Подновљу, поп Павле и Андрија са устаницима преместе се више куће Богдановића, где буду нападнути од Турака, на знак дан од подновљанског кнеза Неда Богдановића, који је испалио један пуцањ из пушке. После пуцња, Турци одмах изађу из шуме — где су били очекивали само знак за то — и нападну на Србе. Турци, који су били потпуно спремни и наоружани, пошто изађу из шуме — Вучјака — поделе се на два дела: пешаци пођу према подновљанском гробљу а коњаници поред Ћемића кућа, ударе на Србе од којих није био велики број скупљен и који нису били сви наоружани. Кад су Срби видели да их Турци заобилазе и намеравају их опколити, стану брзо измицати. Међутим било је доцкан, Турци их стигну, посеку попа Павла Чабића, барјактара Гибаницу и још много осталог света, а колико је с турске стране погинуло, Срби нису могли дознати. Поп Андрија умакне поред чардака Мухарем-бегова и кроз поље Кутловац, поред реке Босне, пређе у градачку нахију, где је дуже време остао. Поп Стеван, дознавши да су Турци разбили Србе, оде из Подновља у планину Вучјак, а затим у шуму Буковицу где се крио извесно време, па најзад дође кући у Мајевац. Кад су Турци разбили Србе више Подновља, поп Јовица је био стигао из Оџака у Гнионицу и пошто дозна о поразу српском, распусти своје људе и на неки начин успе да пређе преко Саве и оде у Србију где добије парохију.[1])

---

[1]) Ibid.

Борба устаника с Турцима трајала је свега неколико дана. Устаници су били предвођени од свештеника, а вођа свих био је поп Јовица. Оружија су имали мало, а од муниције свега једну торбу барута коју је поп Јовица носио стално са собом.[1]) Људима, које је позивао на устанак, говорио је, да се они не дижу противу султана, већ само противу спахија и да ће устаници добити помоћи из Србије.[2]) Да ли је ко од Срба из Србије учествовао у припремању устанка у дервентској нахији, тешко је поуздано рећи. У припремању овог устанка као и у сукобима с Турцима, могао је учествовати од људи из Србије само известан број беећара, било од оних који су 23-II прешли Дрину са Пантом Кваселицом, било од оних који су пре попа Павла прешли из Србије у Босну.[3]) Пре дервентске буне, на неколико дана, два беећара, Михаило и Стојан, оба из Београда, били су дошли попу Симу у Подградац у нахији бањалучкој.[4]) Колико је људи учествовало у последњем сукобу, како са стране српске, тако исто и турске, не може се утврдити. По архивској грађи у борби је погинуло око 200 Срба и 100 Турака.[5]) По причању неких лица која су одмах после сукоба побегла у Аустрију, а која су такође узимала учешћа у организовању устанка, у борби је пало самих Срба око 500.[6]) Према извештајима које су наше власти у Србији добиле о буни у дервентској нахији,[7]) у њој је учествовало око 60 људи са српске стране.[8]) Међутим, по архивској грађи у Загребу, с поп-Јовицом је било око 500 Срба.[9]) Нама се чини да ће бити вероватно само то, да велики број људи није учествовао у последњој

---

[1]) A. I.ić, *Ustanak popa Jovice* 7.

[2]) Ibid.

[3]) *К. К. Ш. Н.* Искази Николе Бошковића и Миша Ацаловића 24-II-1834.

[4]) Ibid. 2-III-1834.

[5]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice*, 9.

[6]) *К. К. Ш. Н.* 7-IV-1834.

[7]) Ibid. 2-III, 10-III, 14-III и 7-IV-1834.

[8]) *К. К. Ш. Н.* 10-III-1834. Према овом извештају у боју код Подновља, као и организовању буне, учествовали су и беећари из Србије.

[9]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 9.

и одлучној борби 13 марта, како с турске тако исто и са српске стране, пошто су оџачки и дервентски муслимани успели да разбију устанике, под вођством њихових капетана,[1]) не сачекавши помоћ од управника оближњих нахија, који су, по заповести везира из Сарајева, били пошли да им помогну у борби противу хришћана.[2]) У борби је погинуо поп Павле Чабић и барјактар Саво Гибаница.[3]) Поп Андрија Поповић који је према архивској грађи такође погинуо, спасао се је бегством и отишао у градачку нахију,[4]) а поп Миле из Каразоваца, који је у лето 1833 био у Србији, заробљен је и одведен у Сарајево.[5])

---

[1]) *Hrvatski Dnevnik* od 17-VI 1915. Sarajevo. Буна је била угушена од неколико суседних ујед ињених капетана „*Србске Новине* 7-VII-1834)". Но околни муслимани не могући трпети више Јовичина насиља скупе се пре везирове заповести и ударе на Вучјак где се бејаше утаборило много хришћанске раје. (*Safet* Beg Redžepašić, *Kratka uputa o prošlosti Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1900, 148-9.)

[2]) *Hrvatski Dnevnik* 17-VI-1915; Safet Beg Redžepašić 148-9.

[3]) *Развитак* 158-63.

[4]) Г. А. Ивић, на основу архивске грађе, каже да је у боју код Подновља погинуо и поп Андрија (*Ustanak popa Jovice* 9.) Међутим по причању Симеуна Поповића, из чије је породице био поп Андрија, он није погинуо, него се спасао „побегавши поред чардака Мухарем-бегови и кроз поље Кутловац поред Босне, пређе у градачку нахију. Тамо је дуже времена остао" (*Развитак* 158-63.) Нама изгледа вероватније причање Симеуна Поповића, који је сигурно знао да ли је један од његових рођака погинуо у боју код Подновља 13-III, него податци који се налазе у извештајима слатим из Брода или кога другог пограничног места, од стране аустриских чиновника, који се односе на погибију попа Андрије. Аустриски чиновници писали су, у главном, своје извештаје на основу исказа, које су дали пребегли хришћани из Босне у Аустрију, а од којих већина, а може бити и нико није учествовао у боју код Подновља. Хришћани, који су дали извештај о смрти попа Андрије, могли су на основу тога што су чули да га је после боја нестало, закључити да је погинуо. Симеун Поповић могао је заборавити и не знати кога се датума, па чак и године, нешто догодило, што је у осталом веома лака ствар, али је тешко могао заборавити или не знати, догађаје који су се одиграли, а још мање то, да ли је који од чланова његове породице погинуо код Подновља.

[5]) *К. К. Ш. Н.* 7-IV-1834.

О попу Јовици, после сукоба код Подновља, постоји више верзија. По једној, он није у боју ни учествовао, већ, кад је чуо да су Срби били потучени код Подновља, распусти људе који су били с њим и после неког времена пређе у Србију где добије парохију.[1]) По другој, он је у боју учествовао и био рањен, али је ипак успео да побегне с попом Игњатијем у планину Вучјак, тамо се крио неко време и најзад успео да се пребаци у Србију, где му се и фамилија налазила. Кнез Милош га, по преласку у Србију, дâ затворити у Крагујевцу и крајем априла 1834 пошаље га под пратњом у Цариград да му се тамо суди.[2]) По трећој, „поп је Турцима измакао и некуд побегао."[3]) По четвртој и последњој верзији, Турци су били позвали 900 шокаца на веру да им се предаду под изговором да ће им све бити опроштено, но кад су се приближили, Турци ударе плотун и све их потуку, а поп пошто је видео шта је са осталим било, с неколико је другова побегао и нису га могли ухватити.[4]) Нама се пак чини да не би требало извештајима, који су слати из Брода и Земуна, давати нарочиту важност што се тиче судбине попа Јовице, да неће бити без основа она реченица у „Србским Новинама" која се односи на њега а која гласи: „Јовица, каже се да је такође у Србију пребегао и да га је Порта натраг заискала да у Цариграду садашње стање Босне тачно опише. Но ово је само тек пронешен глас о њему".[5]) После пораза бунтовника код Подновља велики део српских фамилија прешао је из Босне у Аустрију, од којих се један део, после извесног времена, вратио натраг на своје огњиште.[6]) Кнез Милош је био извештен да ће известан број босанских избеглица доћи у Србију, ради чега им је ставио до знања да пређу код Шапца, а у исто време издао наредбу великом сердару мачванском и подринском, Вулу Глигоријевићу, да избеглице прими, смести их по кућама и дâ им што

---

[1]) *Развитак* 153—63.

[2]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 9—14.

[3]) *К. К. Ш. Н.* 10-III-1834.

[4]) Ibid 14-III-1834.

[5]) *Србске Новине* 7-VII-1834.

[6]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 9.

је потребно за храну, а њега о свему одмах извести. Ако пак избеглице не би прешле Саву код Шапца већ код Митровице, да их смести по мачванским селима.[1]) 7/19-III-1834 у Шабац су дошли од босанских избеглица, преко Аустрије: калуђер Порфирије из Немановаца, свештеници Симо Даниловић из Подградца и Тома Богдановић из Маршаћа и још три особе, који су у Шапцу дали извесне податке о буни у дервентској нахији, али који нису могли да даду никаква обавештења о самоме попу Јовици.[2]) Попови и калуђер, вероватно, су били организатори буне у овоме крају, а може бити да су имали око себе окупљен известан број побуњеника, па кад су дознали да су Срби код Подновља разбијени, распустили су своје људе и побегли у Аустрију.[3]) У документима које сам нашао и прегледао у Државној архиви у Београду из Кнежевске канцеларије, који се односе на ову буну, нема икаква помена о томе, да је ове исте године прешао из Босне у Србију поп Јовица, док за све остале догађаје који су се 1834 године догодили у Босни, као и за људе који су прешли — побегли — из Босне у Србију, налазе се подробни извештаји. После свих напред изложених чињеница, нама изгледа да се не би смело тврдити са сигурношћу, да је поп Јовица после битке код Подновља прешао у Србију. Извештај послан барону Радошевићу из Земуна 3 маја 1834, који се односи на попа Јовицу,[4]) не мора бити тачан, пошто је исти могао бити писан на основу нетачне вести пронете о њему, као што се каже у „Србским Новинама". Што се пак тиче причања проте мајевачког Симеуна Поповића о попу Јовици, изгледа нам, да неће бити без основа, ако скренемо читаоцима пажњу на то, да је Поповић могао помешати попа Јовицу, његов прелазак

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* 16-III-1834. Пожаревац.

[2]) *К. К. Ш. Н.* 7-IV-1834.

[3]) Да је поп Сима Даниловић из Подграцца знао за устанак пре него што је био отпочео, и да је се у неку руку са њим сагласио, потврђивало би и то, што су код њега пре устанка била дошла два бећара из Београда, која је он скривао у својој кући, док устанак не отпочне (*К. К. Ш. Н.* 2-III-1834).

[4]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 14.

у Србију и добијање парохије са случајем попа Павла Твртковића. Шабачки суд на захтев кнеза Милоша послао му је у Крагујевац, 9/21-IV-1834 попа Павла Твртковића, који је био у шабачком затвору, и кога је Милош потом пустио у слободу. Он је доцније постао дворски свештеник кнеза Михаила за време његове прве владе. Мислимо, да би се о попу Јовици могло рећи само то, на основу докумената који су нам до данас познати, да је се о њему после борбе код Подновља изгубио сваки траг.

У устанку у градачкој и дервентској нахији, изгледа да је узео учешћа и један део Бошњака католичке вере,[1]) за које се у „Србским Новинама“ каже: „При борби овој знаменито је примећеније то, да се католически Бошњаци, који су при пређашњим поводом к буни свагда Турцима страну држали, сада с народом босанским грчког закона држе и братиме“.[2])

Кнез Милош, који је био обавештен о побуни у дервентској и градачкој нахији,[3]) наредио је нашим властима, да се дуж обале реке Дрине, са наше стране наместе страже, што је одмах било урађено.[4]) Турци су одмах почели скупљати војску у пограничним варошима Босне према Србији, од које су један део хтели послати у помоћ градачким и дервентским муслиманима да им помогну угушити устанак, а други део су одмах послали на обалу реке Дрине, као стражу према нашој граници. Намештање турске страже према нашој граници дало је кнезу Милошу повода да напише писма Махмуд-паши зворничком и Али-паши бијељинском у којима их је уверавао да он нема никакве везе са буном у дервентској и градачкој нахији, и да у исто време нареди великом сердару мачванском и подринском Вулу Глигоријевићу, да предузме већу предострожност у своме подручју „а, ако се Бошњаци плаше Срба из Србије да

---

1) Владимир Ћоровић, *Национални рад Босне и Херцеговине у прошлости*. Ова студија изашла је у књизи: *Напори Босне и Херцеговине за ослобођење и уједињење*. Сарајево 1929, 29.

2) *Србске Новине* 7-VII-1834.

3) *К. К. Ш. Н.* 2-II, 10-III и 14-III-1834.

4) Ibid. 14-III-1834.

им каже, да се немају чега бојати, пошто је њему цар дао оно што је желео и да неће ни зашта да зна Господар Милош изван реке Дрине".[1]) Писмо Милошево упућено Махмуд-паши допринело је, да су се поново развили пријатељски односи између Срба и Бошњака, и одмах је била издана наредба, да наш народ сме слободно у чаршију зворничку до̀лазити.[2])

После у крви угушеног устанка, стање хришћана у Босни било је за неко време теже, него и пре самога устанка. Сада су тек хришћани имали да издрже највећа зверства, муке и насиља од стране босанских муслимана. Један лекар, кога је задарска влада послала 1834 године у Босну ради неке болести, подносећи (ове исте године) после свога пута извештај, ради чега је био послан, дао је и неколико драгоцених података о тадашњем политичком стању у Босни. По његовом извештају над хришћанима се у Босни врше насиља сваке врсте. Глобе се на све могуће начине. Смртни случајеви и мучења су веома чести. Хришћани, да би измирили новчана тражења Турака, морају своја поља и остала добра, а често пута и покућство, да продају. Свештеничке и сељачке куће постале су као неке крчме за босанске муслимане. Жене због својих мужева нису сигурне од турских насиља, а кћери често пута буду отргнуте из наручја својих родитеља, да удовоље вечитој вољи (пожуди) муслимана. Управници појединих покрајина, а нарочито у дервентској, завели су така страшна мучења, ради чега су се често пута мајке заједно са својим синовима бацале у реку и ишле саме у сусрет смрти[3]) и т. д.

За време устанка, или одмах после пораза Срба код Подновља, Ахмед-бег отишао је на позив везиров у Сарајево, а у Градачцу га је замењивао у његовој

---

[1]) Ibid.

[2]) *К. К. Ш. Н*, 25-III-1834.

[3]) Batinić, *Nekoliko priloga k bosanskoj crkvenoj povijesti. Starine* XVII. 108—10. Из овога целог извештаја види се, да је политички опис Босне писан после буне хришћана марта месеца 1834, што потврђује, нарочито, реченица: „Устанци потлачених нису успевали, и они још дају повода горој невољи".

дужности неки Хамза који је био пошао са 100—200 момака, да помогне муслиманима дервентским да угуше устанак, међутим, пре но што је он стигао устанак је био угушен. Кад већ није било побуњеника Хамза је хватао и затварао у тамнице, (које су биле у ово време пуне невиних хришћана) мучио разним мукама и клао друге мирне Србе. Улице су биле пуне лешева, нарочито у Оџаку, где Турци нису дозвољавали да се мртви сахране. Осман-бег из Дервенте и Али-бег из Скугрића поступали су такође дивљачки према Србима. У Вучјаку на дрвећу висило је 20 отсечених српских глава, везане једна за другу перчином.[1]) Пошто је буна била угушена, мислило се и говорило, да је за време буне, као и одмах после ње, изгубило живот око 1000 хришћана.[2])

Ахмед-бег се вратио из Сарајева у Градачац 17 марта 1834, и одмах сутрадан сазвао је свештенике и кнезове из своје нахије, да им се захвали што су се за време устанка мирно држали, дајући им обећање да ће се у будуће са хришћанима боље поступати. Ипак му све ово није ништа сметало да је одмах после скупштине поново почео своја зверства према Србима[3])

Устанак у дервентској нахији имао је одјека у целој Босни, с погледом на муслимане, који су одмах, кад су о истом сазнали, почели прикупљати војску с којом су хтели ићи у помоћ дервентским муслиманима. Неки од њих, као муслимани из Козарца и Приједора, били су пошли према Бања Луци, да помогну дервентским муслиманима. Кад су чули да је устанак угушен, они се врате натраг и стану путем Србе пљачкати и убијати. Овом приликом погинуло је око 100 Срба, а међу њима и прота Јосиф Башић из Липника[4].

Аустриски претставници пограничне власти интервенисали су у корист хришћана код Осман-бега у

---

[1]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice.* 10—11.

[2]) *Србске Новине* 7-VII-1834. По архивској грађи после буне погинуло је у дервентској нахији око 600 Срба (A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 10).

[3]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 11.

[4]) Ibid. 13—14.

Дервенти и тражили да се с њима боље поступа. Осман-бег је одговорио, да он не поступа са хришћанима рђаво, већ да они који су прешли у Аустрију нетачно причају и целу ствар увеличавају. Он тражи од представника аустриске пограничне власти да се избеглице босанске, које се налазе у Аустрији, врате натраг у Босну, обећавајући да ће им све кривице бити опроштене. Најзад за све оно што је било, Осман-бег баца кривицу на Србе, који према његовим речима „неће ни Бога, а камо ли управнике да поштују". Да би што боље уверио претставнике аустриске власти у неистинитост свега онога што су српске избеглице причале у Броду о рђавом поступању муслимана према хришћанима у Босни, он је успео да на неки начин придобије неколико католичких свештеника и калуђера, који на Осман-беговом писму напишу један пасус у коме су тврдили, да Турци нису чинили, нити сада чине насиље над хришћанима[1].)

Вероватно ради интервенције Аустрије код Порте и босанског везира Даут-паше, босански везир је послао свога ћехају у Дервенту, да испита узроке устанка. Последица тога била је да је Осман-паша свргнут са свога положаја. Али-бег из Скугрића и Рустан-бег из Оџака позвани су крајем маја у Сарајево на одговорност. За муселима у Дервенти постављен је брат Ахмед-бега, Махмуд-бег-Градашчевић[2]). Махмуд-пашу из Зворника везир је позивао у Сарајево још марта месеца, али он није отишао, изговарајући се, да мора да остане да чува границу[3]).

[1]) Писмо је Осман паша писао 21-III-1834, а у целини га издао Алекса Ивић (*Ustanak popa Jovice*, 12—13). По једном извештају који је француски претставник на аустриском двору послао из Беча француском министру спољних послова 5-I-1834, Аустрија је пред крај 1833 била довела нешто од своје војске на босанску границу, о чему је се био пронео глас у јавности. Принц Метерних је званично демантовао ову вест пред француским претставником и у исто време га молио да извести француског министра спољних послова да ови гласови немају никаква основа. *С Архива Министарства спољних послова у Паризу*. *L'Autriche. Rapp.* 5-I 1834.

[2]) A. Ivić, *Ustanak popa Jovice* 14.

[3]) *К. К. Ш. Н.* 31-III-1834.

Учесници босанске буне, који су били у Шапцу затворени, приспели су, њих 58, у Београд 28-II/12-III-1834, где су били одмах упућени на рад „при зидању нових здања у Сава Мали"[1]). На основу њихових исказа Београдски варошки и нахијски суд пронашао је и остале, њих 8, који су у Београду пристали уз буну, или пак знали за исту па нису о томе Београдски суд известили[2]). Београдски суд, по наредби кнеза Милоша из Пожаревца, пустио је априла месеца све, који су се налазили у затвору у Београду ради босанске буне, како оне који су дошли из Шапца у Београд, тако исто и оне који су у Београду били затворени, пошто је претходно сваком од њих дао ударити по 25 батина, како је то Милош у својим наређењима захтевао[3]).

Кнез Милош је тражио 6/18-IV од Београдског суда, да му се одмах пошаље поп Павле Твртковић. Београдски суд је одговорио 7/19-IV кнезу Милошу, да се поп Павле не налази у Београду већ да је у Шапцу.[4]) 8/20-IV, стигао је у Шабац Богдан Татарин, послан од кнеза Милоша, с једним писмом (актом) за великог сердара Вула Глигоријевића, у коме му се наређује, да одмах, по Богдану Татарину, пошаље попа Павла и ако има још ко од простих људи из Бања Луке. Велики сердар поступио је одмах по заповести Милошевој и послао му је у Крагујевац 9/21-IV-1834 попа Павла Твртковића и Симу Даниловића, свештеника из Подградца, нахије бањалучке, пошто се у Шапцу није налазио ни један други човек из Бања Луке и бањалучке нахије, а по мишљењу попа Павла Твртковића „таквих се не може наћи ни у Београду"[5]).

Од 9/21-IV-1834 па до 23-IX/4-X-1835,[6]) када је поп Павле Твртковић био у Трсту, о њему се ништа детаљније и поуздано не може казати. Кнез Милош га

---

[1]) *А. Б. С.* 2-III-1834.

[2]) *А. Б. С.* 2-III и 17-III-1834.

[3]) *А. Б. С.* 7-IV и 18-IV-1834. Пожаревац.

[4]) *А. Б. С.* 7-IV-1834.

[5]) *К. К. Ш. Н.* 9-III-1834. Овај је акт у Државној Архиви у Београду погрешно стављен међу акта од 1833, а не, као што треба, 1834 год.

[6]) *Вукова Преписка* VI. 1912, 161-2.

је, вероватно, пошто је приспео у Крагујевац, пустио у слободу. 1835 путујући за Црну Гору свратио је у Дубровник, где је остао извесно време, па се затим вратио у Трст, одакле је септембра месеца писао писмо Вуку Караџићу у Беч. У истом писму, поред тога, што изјављује Вуку своје жаљење што није стигао да се са њим састане било у Црној Гори, Дубровнику или најзад у Трсту, он сам за себе каже: „Ја сам сиромашни поп из Босне, недалеко од Бања Луке, који страдам с више моје браће за веру и народ". За Вука каже да га је упознао пре свога страдања „коме је треће лето настало" од како је дошао у Србију на двор Светлога Књаза, преко његових издања народних песама.[1]) У Трсту је остао неколико дана па је затим отишао у Костајницу да проведе зиму, где се у то доба налазила и његова фамилија.[2]) 1839 поп Павле Тпртковић налазио

---

[1]) *Вукова Преписка* VI. 661-2. У овом писму, као што смо већ рекли, каже се да је поп-Павловом страдању настало треће лето, што је тачно. Поп Павле је дошао у Србију јула месеца 1833, те је према томе јула месеца 1835 настала трећа година од како је био напустио Босну. Вук је био у Црној Гори и Далмацији од 10 јула 1834, када је био у Трсту, па до почетка августа 1835, када је враћајући се са пута напустио Трст и отишао за Беч. 18 јула 1834 Вук је био у Дубровнику, а 5 септембра је се налазио на Цетињу, 30 или 31 октобра отишао је са Цетиња у Котор, а почетком децембра оде у Дубровник где је остао до краја априла 1825. 30 априла био је опет у Котору, а првих дана месеца јула дошао је у Трст одакле је почетком августа 1835 отишао за Беч. (Љубомир Стојановић, *Живот и рад Вука Стефана Караџића Београд—Земун* 1927 424—27.) Међутим поп Павле је кренуо на пут за Далмацију и Црну Гору, по свој прилици, почетком пролећа 1835, што се види из једног његовог одговора на Вуков чланак који је изашао 1834, а у коме поп Павле, поред осталог каже, да је 1835, вероватно у почетку, био код Лукијана Мушицког у Горњим Карловцима који му је саветовао да прикупља старе српске рукописе, и, да је после свога састанка са Мушицким отишао на пут у Црну Гору и Далмацију. (*Скупљени граматички и полемички списи Вука Стефана Караџића* књ. III св. I. Београд 1896 98.) Дакле, поп Павле и Вук Караџић могли су се састати на путу по Црној Гори и Далмацији 1835, или најзад у Трсту да је поп Павле могао раније стићи.

[2]) *Вукова Преписка* VI, 661-2.

се у Београду,[1]) а 1840 био је извесно време у Бечу где се упознао са Вуком и Копитарем, па се децембра месеца вратио у Србију.[2]) 1840 постао је „придворни свештеник Књаза српског Михаила“ на коме је положају остао за све време прве владе кнеза Михаила у Србији.[3]) У другој половини 1841 отишао је поп Павле у Русију, где се задржао 4 месеца и вратио се у Београд марта месеца 1842. Са својим путем у Русију био је необично задовољан, ради чега се одмах по доласку у Београд похвалио Вуку у једном писму.[4]) После 1841 његово се пријатељство са Вуком прекинуло, чему је једино био узрок „Српски Споменици“ који су изашли из штампе 1840 у Београду.

Поп Павле Тврткович, или како се после 1835 често потписивао Карано-Твртковић, дошавши 1835 септембра месеца у Трст са свога пута по Далмацији и Црној Гори, упозна се с доктором Димитријем Фрушићем који га замоли да понесе у Србију и даде Господару Јеврему један пакет запечаћен, у коме су се налазили преписи старих повеља, писама, уговора и хрисовуља наших средњевековних владалаца и разних великаша. Поп Твртковић пристане, узме од Фрушића поменути пакет и преда га Господару Јеврему.[5])

Аустриска влада, под чијом се управом налазио Дубровник од Бечког Конгреса 1815, донесе решење да се нека оригинална документа из дубровачке архиве пренесу у Беч, али претходно дâ сва документа преписати, да би преписи остали у дубровачкој архиви. За

---

[1]) *Скупљени граматички и полемички списи* књ. III, св. I. 80.

[2]) *Вукова Преписка* VI, 662-5.

[3]) Ibid.

[4]) *Вукова Преписка* VI, 665-6.

[5]) *Скупљени граматички и полемичка списи* књ. III, св. I. 77-82. Кад је т. ј. које је године поп Павле предао пакет са повељама Господар Јеврему, не зна се. Он га је могао предати или 1836 или 1837, али свакако пре чланка који је изашао у једним француским новинама 1837 у коме се каже: да су неки калуђери у Црној Гори нашли у земљи сандук са разним старим рукописима и предали га у Србију, пошто се по истом чланку може закључити да су повеље у ово доба већ биле у Србији. (*Скупљени граматички и полемички списи књ. III.* св. I, 80).

овај посао аустриска влада узме Ђорђа Николајевића, доцнијег митрополита дабро-босанског, који се у ово време налазио у Дубровнику на служби.[1]) Николајевић се прими посла и отпоче одмах рад, и како је био веома паметан и учен човек, он је преписивао, не по један примерак од сваког акта, како су то аустриске власти захтевале, већ по два, од којих је по један примерак задржавао за себе и носио својој кући. Пошто је преписао сва документа, којих је било 174 на броју, он о свему извести Господара Јеврема, мецену тадашње српске књижевности, и обећа да ће му све копије докумената послати, молећи га да му јави како би то могао учинити. Пре но што је дошао одговор од Господара Јеврема, Николајевић пошаље све копије по неком човеку да их однесе у Србију, али како исти човек не оде где је пошао, он преда копије повеља у Трсту Димитрију Фрушићу, који их доцније преда попу Павлу Твртковићу. Шаљући копије повеља Николајевић је нарочито нагласио то, да се његово име не сме никако помињати у вези с копијама.[2]) Кад је поп Твртковић донео копије докумената у Србију и предао их Господару Јеврему, за њих се заинтересује руски генерални конзул у Београду Вашченко, који је о целој овој ствари писао руском министарству просвете и предложио да се исте негде у Русији штампају.[3]) Међутим Димитрије Тирол, који је у ово време био учитељ Јевремова сина Милоша, реши се да их сам изда трошком Господара Јеврема. Тирол 1839 да оглас у „Голубици“ и „Србском Летопису“ да ће да изда наше средњевековне споменике, позивајући народ на предплату.[4]) Кад су „Српски Спомени“ били већ у штампи, Тирол је морао с његовим ђаком, Јевремовим сином, Милошем да отпутује у Русију у варош Одесу. Пре свога поласка за Русију, Тирол

---

[1]) Ibid. 78—82 и 100—104, Николајевић је могао преписати документа из дубровачке архиве после 1830, када је дошао у Дубровник са службом (*Народна Енциклопедија С. Х. С.* књ. III. Београд 1927, 93).

[2]) *Скупљени граматички и полемички списи* књ. III св. I, 77-82 и 100-104.

[3]) Ibid. 73-5 и 77-82.

[4]) Ibid.

замоли тадашњег начелника министарства просвете, Димитрија Исаиловића, да се о истим споменицима стара,[1]) а да у предговору каже: „да је драгоцености један поуздани српски литератор и филолог, из Дубровачке архиве, која се сад у Бечу налази, преписао, и преко јереја Павла Карано-Твртковића послао у Београд да се печатају". Али, кад су „Српски Споменици" били готово штампани о трошку Господара Јеврема, поп Павле оде у штампарију и на насловном листу истих стави: „сабрани трудом Павла Карано-Твртковића свештеника, рођеног на Твртковом Брду Бањалучке Нахије, близу града Јајца", а у неке примерке, одмах иза насловног листа, уметне као увод „Додатак Српским Споменицима, или кратко земљописаније о Босни сачињено трудом Павла Карано-Твртковића свештеника рођеног на Твртковом Брду у Бањалучкој нахији у Босни". О предговору који је поп Павле ставио у неке примерке „Српских Споменика" Вук се изјаснио доста добро, рекавши: „Како о Босни немамо наштампано ништа честито, то се може рећи да у овом додатку има о њој доста лепих ствари; само је штета та што се читатељ у свему не може поуздати да је баш онако", износећи поједине грешке из истога.[2]) Око издања „Српских Споменика" развила се била велика и оштра полемика, нарочито између Вука Караџића с једне стране и попа Павла Твртковића с друге, у којој је Вук назвао попа Павла „незналицом" и „лажљивком" ради тога што није хтео да изнесе праву истину како су „Српски Споменици" донети у Београд, и где и од кога их је он добио.[3])

[1]) Ibid.

[2]) *Скупљени граматички и полемички списи* књ. III, св. I, 73—5, 77—82 и 100—4.

[3]) Пошто су изашли „Србски Споменици", развила се оштра полемика око њих по нашим разним листовима. Сви ови полемички чланци, у главном су прикупљени и штампани у III књизи *Граматички и полемички списи Вука Стефана Караџића* 73—104, и у делу од Љубомира Стојановића, *Живот и рад Вука Стефана Караџића*, Београд—Земун (1927) 541—47. У полемици која је вођена између Вука Караџићи и попа Павла Твртковића, у самој ствари, под именом попа Павла, с Вуком су водили поле-

Кад је кнез Михаило морао напустити Србију и пребећи у Аустрију ноћу између 25-VIII/6-IX и 26-VIII/7-IX-1842,[1]) вероватно је, пре њега или заједно са њим, прешао у Земун и његов дворски свештеник Павле Тртковић, који је зиму 1842—43 провео у Земуну, па затим отишао у Нови Сад.[2]) По доласку у Земун поп Павле је наскоро отишао у Беч, одакле је 26-XI/8-XII-1842 писао писмо грофу Неселроди у Петроград, у коме се жалио на рђаво поступање новог Вучићевог режима са хришћанима, који су дошли од пре више година у Србију. Према његовим речима они се насилно одвајају од својих фамилија, и ако су одавно грађанска права у Србији стекли, и предају у руке турских власти,

---

мику његови противници (Љ. Стојановић, *Живот и рад Вука Стефана Караџића* 541). Поп Павле Твртковић да би сакрио праву истину како је и где дошао до „Српских Споменика", говорио је у почетку, пре него што су исти били изашли из штампе, да их је нашао у своме селу кад је почео да зида цркву, а кад је 1833 морао пребећи у Србију, пренео их је и дао Господару Јеврему (*Граматички и полемички списи* књ. III св. I 77—82) Међутим, после 1840 пошто су „Српски Споменици" изашли, он је за исте рекао, да је под утицајем Лукијана Мушицког путујући у Црну Гору свратмо у Дубровник где оде једном добром Србину, кога почне питати о дубровачким рукописима, који му је дао око 40 комада и рекао: „Ето брате носи их у Црну Гору куд сад путујеш, или у Србију, ако кад отидеш, и сохрани их где знаш, јер код мене могу пропаст, а никоме не казуј од кога си их добио". Кад се врати из Црне Горе и дође у Трст, упозна се са Димитријем Фрушићем, који му је дао 100 копија од наших средњевековних споменика „под печатом" рекавши му, да су то преписи из бечког архива и замолио га да их однесе Мушицком да их прегледа. Кад је однео рукописе Мушицком, овај, пошто их је прегледао, рекне му да их носи у Србију и да их негде под својим именом изда. Он их је однео у Београд и дао Господару Јеврему који их доцније да̂ да се издаду о његовом трошку. Затим поп Павле каже да је он нашао још и у Београду неколико оригинала од наших старих повеља. „И сад незнам, каже Карано-Твртковић, како може овде о г. Тиролу речи бити, ако их ја имам право под мојим именом издати, то наравно Тирол такво у исто доба имати неможе". (*Полемички и граматички списи* књ. III, св. I, 98—9; *Вукова Преписка* IV 667—8.)

[1]) Нил Попов, *Србија и Русија* III. Београд 1870 148.)

[2]) *Полемички и граматички списи* књ. III, св. I, 100—104.

које их одводе као „зликовце под стражом у њихову првашњу домовину" где се са њима поступа веома свирепо. Ради оваквих поступака хришћански народ у Босни, Руменлији и осталим пограничним провинцијама Србије почиње да сумња у „всемогућство руског покровитељства". „Да би пак ја моје земљаке са већим и сигурнијим успехом до тог уверења довести могао, да њиме јединствено спасеније само од силне Русије дoћи може, нужно је по моме мненију, да се у Србији вocпостави закони поредак, који је за време владенија књаза Михаила тамо постојао, и под које заштитом ја сам у тако стање постављен био, да сам могао слободно за будућност мог кукавног народа радити, и да се уреди да христијани који из остали провинција турског царства у Србију доселе се, не би у опасност доодили да ће при свакој промени правитељства у њихове првашње домовине поврaћени бити, и да при том у Србију задржавајући се христијани српским судовима и властима подлеже". Из последњих речи овога писма јасно се види, како је дошло до овог писма и ко је био у ствари иницијатор писма. Иницијатор овога писма био је кнез Михаило, а намера му је била да посредством једног српског православног свештеника из Босне, који је с руским владајућим круговима у Петрограду био добро познат већ од свог боравка у Русији 1841/2, потсети Русију на најосетљивију страну њене спољне политике на Балкану, наиме да не напушта своју улогу покровитељства над православним словенским хришћанима у Европској Турској. Кнез Михаило је из Земуна, после свога бегства из Београда, упутио писмен протест руској, аустриској и турској влади противу Вучићевог бунтовничког режима у Србији, свога незаконитог збацивања са кнежевског достојанства и у исто време молио да се дотичне владе заузму да се заједно с њим поврати стање какво је било пре 26 августа у Србији. Напред наведено писмо попа Павла требало је да потпомогне акцију кнеза Михаила код руске владе. Интересантна је и карактеристична реченица у писму попа Павла, где се говори о надежди његових сународника у моћну за-

штиту Русије и „Сојуженију и избављенију Словена под заштитом његовог величанства цара". (Копија поп-Павловог писма налази се у Српској краљевској академији наука у Београду).

За време покрета Срба у Угарској 1848/9 поп Павле је био душом и срцем уз покрет. Он позива своје земљаке из Босне да узму активног учешћа у покрету и у борби Срба противу Маџара; учествује лично са својим људима у више битака (1849 год. имао је 52 човека — земљака — под својом командом), а у борби код Варадина 16 марта 1849 био је и рањен. На његову молбу, заједно са својим људима који су према његовим речима „сиромаси од једне ватре на већу дошли", дошао је под српску команду генерала Книћанина и мајора Миливоја Петровића. Одушевљен и радостан што му се дала прилика да активно учествује у покрету Срба у Угарској, он узвикује у једном своме писму Книћанину: „Ја сам бацио оне хаљине швабске и за сада нашки опет оружије припасао". Како су 1849 биле велике повике противу српских добровољаца — самовољаца — из Србије, који су чинили разне испаде у Војводини, то поп Павле у једном своме писму из Карловаца нарочито истиче, „како се треба у Карловцима паметно и добро држати, пошто овде има многе Господе, како ћемо и вашој личности (sc. Книћанину) и светлом Књазу и правитељству српском, прем да смо страни, опет образ осветлати". Глас о другом одласку Книћаниновом и српске војске из Војводине у Србију 1849 деловао је веома непријатно на попа Павла. Он је сад увидео да је питање његове судбине опет, по други пут, остављено стицају прилика и разних околности. Без отаџбине, без занимања, без икаквих материјалних средстава и без сваке наде на бољи живот завршује он своје последње писмо Книћанину: „сваки се спрема кои кући, кои у Отачество своје, а ја као сироче без отца и матере до Бога и вас никога немам, а кад се ви удаљите онда никога, који би ми рукопомоћ у нужди пружио, него по неко суди и мисли, кад човека види овако гола и боса, ма како добродетељно срдце или памет најумнију имао слабо се наши

људи таквог сећају“. Он моли Книћанина да га препоручи код „Светлог Књаза и Господина Гарашанина, да би се они мене при оваковим мојим утесненима околностима, ма и најмање смиловати и рукопомоћ пружити благоизволели“, и да му изради да може доћи у Београд и Књазу се поклонити. Решен да иде у руски главни војни стан да тражи помоћ, поп Павле моли Книћанина да му изда пасош са његовим потписом, пошто се нада да ће на тај начин боље успети у својој намери. По повратку из руског главног војног стана поп Павле је имао намеру да зиму проведе у Иригу или Бољевцима, где му се тада фамилија налазила, а одакле би, како он сам каже, могао боље и лакше мотрити да се не појаве какви догађаји, који би били противни угледу и интересима српског народа, Кнежеве и Книћанинове личности, и о чему би могао брзо и лако известити или Книћанина или Гарашанина. Његове све наде и жеље нису се испуниле. У Србију није долазио. Да ли је пак какве помоћи од српског правитељства добио и да ли је успео отићи у руски главни војни стан и тамо неку помоћ добити, о томе се ништа поуздано не може рећи. (Писма попа Павла Тврткoвића од 29-III, 28-V, 21-VII и 15-VIII-1849 налазе се у Српској краљевској академији наука у Београду). 1850 поп Павле се налазио неко време у Иригу, а од 1858 налазимо га као свештеника у његовој парохији у селу Слатини у Славонији.[1]) Његови пријатељски односи с Вуком, који су, од 1841 до 1844, били прекинути, доцније су обновљени, и кад је поп Павле 1857 ишао у Беч био је гост Вука Караџића и његове породице.[2]) У ово доба он је имао два сина: Светозара, који је био на школовању у Бечу, и Љубомира, и кћер Драгињу.[3]) Последњи помен о попу Павлу имамо од 1-ог априла 1862 у Слатини, када је писао Вуку једно писмо.[4])

[1]) *Вукова Преписка* VI, 670 до 72.

[2]) Ibid.

[3]) Ibid.

[4]) Ibid. Пословица која се очувала у народу у Босни и бањалучком крају „Бјеште Турци зарана ето попа Карана“ вероватно се односи на попа Павла у вези са његовим бегством у Србију 1833 и организовањем устанка 1834.

Што се тиче односа кнеза Милоша према устанку босанском 1834 и његових веза са устаницима, нама изгледа највероватније, да је кнез Милош за припремање устанка знао и да је с новцем потпомагао организовање устанка све до краја септембра 1833, док се Порта није решила да дâ пристанак да се Србији присједине нових 6 нахија, које је Милош с војском био већ раније посео. Дозвола дана попу Павлу, од кнеза Милоша, да може за цело време док је у Београду становати у кнежевском конаку; издржавање које је попу Павлу, вероватно, кнез Милош давао; поп Павлова изјава дана у Шапцу у којој није казао, да кнез Милош није имао никакве везе с припремањем устанка и устаницима, већ: „Ја господара нисам ни у уста узео"[1]) и најзад ослобођење његово од сваке кривице и пуштање из затвора, да би доцније Милошевом сину, кнезу Михаилу, постао дворски свештеник, потврђивало би, да је кнез Милош знао за организовање устанка и да га је у почетку материјално потпомагао. Кнез Милош није ништа нарочито од босанског устанка очекивао, али је вероватно претпостављао, да му он, поред осталих догађаја, може веома добро послужити да приволи Порту, да му призна право његове власти над оних 6 нахија, за које је добио њен пристанак, потврђен царским ферманом, у Крагујевцу 4-XII-1833.[2]) Ради ове исте цељи, кнез Милош је још 1831 био ступио у везу с Мустафа пашом из Скадра, који се био одметнуо од Порте, а коме је Милош у два маха дао на име позајмице по 250.000 гроша.[3]) У почетку покрета муслиманског у Босни, против Порте, под Хусеин-капетаном Градашчевићем, кнез Милош се постарао, да ступи у везу са побуњеницима, посредством тројице виђенијих муслимана из Сарајева.[4]) 1833 кнез Милош је имао намеру да пошаље нарочите своје људе у Босну, Херцеговину, Црну Гору и Бугарску да побуне тамошњи народ противу Турака, о чему је тајно

---

[1]) *К. К. Ш. Н.* Други исказ попа Павла Тврткովића 24-II-1834.

[2]) Г. Јакшић, *Европа и Васкрс Србије* 408.

[3]) Ibid 379—81.

[4]) Ibid 381.

писао својим делегатима у Цариград 28 априла 1833.[1]) После добијања царског фермана о присједињењу 6 нових нахија Србији, кнез Милош није имао више разлога да потпомаже организовање буне у Босни, јер је био свестан тога, да од ње неће моћи имати никакве стварне користи. Међутим, људи који су организовали буну, заварани, може бити, надом на успех, мислећи да ће их кнев Милош материјално а српски народ из Србије оружјем потпомоћи ако буду у почетку имали успеха, а највише због све тежег и тежег стања Срба у Босни, нису хтели никако напустити идеју о припреманој буни. Поп Павле је, као што смо видели, био један од главних организатора босанске буне. Он је, претпостављајући, да ће га кнез Милош, ако буде чуо да идеу Босну да диже буну и ако вероватно са њим раније уговорену, спречити, изабрао 1/13-II-1834 као дан свога поласка из Београда у Шабац. Тада ће се, рачунао је он, сви виђенији претставници тадашње власти у Србији налазити у Крагујевцу на скупштини, а цео српски народ бити весео и одушевљен због присједињења шест нахија Србији, и тада се неће обратити нарочита пажња на његов одлазак из Београда у Шабац, нити рад у Шапцу на организацији буне као ни на његов прелазак у Босну.

Тако је завршен овај први озбиљнији устанак Срба хришћана у Босни 1834, који је био изазван тешким и несносним стањем које је српски народ подносио од босанских муслиманских великаша-феудалаца, а који је према својој слабој и невештој организацији, већ у самом почетку био осуђен на пропаст.

Драгослав Страњаковић.

---

[1]) Ibid 397.